

Utagerande beteende bland barn på daghem

En litteraturstudie om hur personal på daghem kan stöda
barn med utagerande beteende

Amanda Lindström
Mira Sjöberg
Cassandra Tammilehto
Frida Villanen

Examensarbete för YH-examen inom social- och hälsovård

Socionom (YH)

Åbo 2020

EXAMENSARBETE

Författare: Amanda Lindström, Mira Sjöberg, Cassandra Tammilehto, Frida Villanen

Utbildning och ort: Socionom (YH), Åbo

Handledare: Susanne Davidsson

Titel: Utagerande beteende bland barn på daghem – En litteraturstudie om hur personal på daghem kan stöda barn med utagerande beteende

Datum 27.4.2020

Sidantal 49

Bilagor 1

Abstrakt

Det här examensarbetet är en del av Yrkeshögskolan Novias projekt Resursstarka barn i samarbete med projektet Resursstarka barn – Stöd till socialt utsatta barn inom småbarnspedagogiken. Syftet med arbetet är att ta reda på hur personalen inom småbarnspedagogiken kan stöda barn med utagerande beteende. Arbetet är en litteraturstudie vars analysmetod är en innehållsanalys. Arbetet behandlar teman som socioemotionella färdigheter, utagerande beteende, risk- och skyddsfaktorer, vilka risker det utagerande beteendet kan leda till, bakomliggande faktorer till beteendet, personalens beredskap för att stöda barnet samt resursförstärkande stödåtgärder på daghem. Arbetet är skrivet ur ett resursförstärkande perspektiv och ger läsaren en bild av vad ett utagerande beteende betyder, vad det kan bero på samt hur personalen kan hjälpa och stöda barn med utagerande beteende.

Arbetets resultat visar att stödet till barnet inte enbart handlar om konkreta metoder man kan använda med barnet, utan också om hur personalen bemöter barnet, det egna förhållningssättet samt verksamhetsmiljöns påverkan. I litteraturen framkommer det att personalens närvaro, att lyssna till barnets behov, känslohantering, ett varmt och positivt bemötande, att uppmärksamma barnets styrkor, en inkluderande miljö samt delaktighet är viktiga aspekter i stödet till ett barn med utagerande beteende. Vidare visar resultatet att smågruppsverksamhet, att använda tecken och bilder och att på olika sätt närvara och delta i barnens lek och genom leken träna socioemotionella färdigheter är konkreta sätt på vilka man kan stöda barn med utagerande beteende.

Språk: svenska

Nyckelord: utagerande beteende, socioemotionella färdigheter, småbarnspedagogik, personal, stödåtgärder, resursförstärkande

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Amanda Lindström, Mira Sjöberg, Cassandra Tammilehto, Frida Villanen

Koulutus ja paikkakunta: Sosionomi (AMK), Turku

Ohjaaja(t): Susanne Davidsson

Nimike: Lasten haastava käyttäytyminen päiväkodissa – Kirjallisuuskatsaus siitä, kuinka päiväkodin henkilöstö voi tukea haastavan käytöksen omaavia lapsia / Utagerande beteende bland barn på daghem – En litteraturstudie om hur personal på daghem kan stöda barn med utagerande beteende

Päivämäärä 27.4.2020

Sivumäärä 49

Liitteet 1

Tiivistelmä

Opinnäytetyö on osa Yrkeshögskolan Novian hanketta Resursstarka barn – Stöd till socialt utsatta barn inom småbarnspedagogiken. Opinnäytetyön tavoite on selvittää miten varhaiskasvatuksen henkilöstö voi tukea haastavia lapsia päiväkodissa. Haastavilla lapsilla tarkoitetaan tässä työssä lapsia, jotka ovat aggressiivisia, levottomia ja helposti ärsyyntyviä. Opinnäytetyö on kirjallisuuskatsaus ja analyysimenetelmäksi on valittu sisältöanalyysi. Työ käsittelee sosioemotionaalisia taitoja, lapsen haastavaa käytöstä, riski- ja suojatekijöitä, haastavaa käytöstä riskitekijänä, haastavan käytöksen taustasyitä, varhaiskasvatuksen henkilöstön valmiutta tukea haastavia lapsia sekä miten henkilöstö voi käytännössä tukea näitä lapsia. Työ antaa lukijalle käsityksen siitä, mitä haastava käytös tarkoittaa, mistä se voi johtua sekä miten henkilöstö voi tukea ja auttaa näitä lapsia voimavaroja vahvistavalla tavalla.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että lapselle annettava tuki ei muodostu ainoastaan konkreettisista menetelmistä, vaan myös varhaiskasvatuksen henkilöstön tapa kohdata lapsi, oma lähestymistapa sekä ympäristö ovat suuressa merkityksessä. Kirjallisuudessa nostettiin esiin varhaiskasvattajien läsnäolo, lapsen tarpeiden kuunteleminen, tunnesäätely, lämmin ja positiivinen vuorovaikutus, lasten vahvuuksien huomioiminen ja osallistava ympäristö tärkeinä osina lapsen tukemisessa. Tulokset osoittavat myös, että pienryhmätoiminta, merkkien ja kuvien käyttäminen tukena sekä lapsen leikkeihin osallistuminen eri tavoin ja leikissä sosioemotionaalisten taitojen harjoittelu ovat konkreettisia tapoja, joilla voidaan tukea haastavia lapsia päiväkodissa.

Kieli: ruotsi

Avainsanat: Haastava käytös, sosioemotionaaliset taidot, varhaiskasvatus, henkilöstö, tuki, voimavaroja vahvistava

BACHELOR'S THESIS

Authors: Amanda Lindström, Mira Sjöberg, Cassandra Tammilehto, Frida Villanen

Degree Programme: Degree Programme in Social Services, Turku

Supervisor(s): Susanne Davidsson

Title: Children with Externalizing Behaviour at Day care – A Literature Study on How Day care Personnel Can Support Children with Externalizing Behaviour / Utagerande beteende bland barn på daghem - En litteraturstudie om hur personal på daghem kan stöda barn med utagerande beteende

Date 27.4.2020

Number of pages 49

Appendix 1

Abstract

This thesis is written for Novia University of Applied Sciences as a part of their project Resursstarka barn – Stöd till social utsatta barn inom småbarnspedagogiken. The purpose of the thesis is to find out how day care personnel can support children with externalizing behaviour. The thesis is a literature study and the method used for analysis is qualitative content analysis. The thesis looks deeper into socio-emotional skills among children, externalizing behaviour, risk- and protective factors, what risks the behaviour can lead to, reasons behind the behaviour, the personnel's preparedness, and different ways to support the child. The thesis is written from a resource – enhancing perspective and gives the reader an understanding of what externalizing behaviour is, what it depends on and how the personnel can support the child.

The result of the thesis shows that the support for the child is not only about concrete methods one can use with the child, but also about how the personnel responds to the child, one's own approach and the impact of the environment at the day care. In the literature, the personnel's presence, listening to the child's needs, regulating emotions, a warm and positive approach, emphasizing the child's strengths and an including environment are mentioned as important parts of the support of the child. The result also shows that concrete ways that can be used to support the child are working in smaller groups, use of signs and pictures as well as participating in the child's play in different ways to help him/her train their socio-emotional skills.

Language: Swedish

Key words: Externalizing behaviour, early childhood education, socio-emotional skills, personnel, support, resource-enhancing

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Bakgrund.....	2
2.1	Utagerande beteende på daghem idag.....	2
2.2	Centrala begrepp.....	4
2.2.1	Socioemotionella färdigheter.....	4
2.2.2	Utagerande beteende.....	5
2.3	Risk- och skyddsfaktorer för barnet.....	6
2.4	Utagerande beteende som riskfaktor.....	8
3	Metodpresentation.....	10
3.1	Datainsamling.....	10
3.2	Innehållsanalys.....	15
3.3	Etiskt förhållningssätt.....	17
4	Bakomliggande faktorer till ett utagerande beteende.....	19
4.1	Exekutiva, språkliga och kognitiva färdigheter.....	19
4.2	Sociala färdigheter.....	20
4.3	Socioemotionell utveckling och självreglering.....	21
5	Personalens beredskap för att stöda barnen.....	22
5.1	Personalens förmåga till anknytning.....	22
5.2	Betydelsen av personalens interaktion med barnet.....	24
5.3	Kartläggning av ett barns utagerande beteende.....	25
5.3.1	En prövad modell för kartläggning.....	26
5.3.2	Pedagogisk dokumentation.....	27
6	Resursförstärkande stödåtgärder på daghem.....	29
6.1	Delaktighet.....	30
6.2	Inkludering och engagemang.....	32
6.3	Lösningfokuserade förhållningssätt.....	33
6.3.1	Lågaffektivt bemötande.....	34
6.3.2	Positiv pedagogik.....	36
6.3.3	ICDP.....	37
6.4	Tydliggörande pedagogik.....	37
6.5	Träning av socioemotionella färdigheter i leken.....	39
6.6	Smågruppsverksamhet.....	40
7	Resultat.....	42
8	Diskussion och kritisk granskning.....	45
	Källförteckning.....	50

Tabellförteckning

Tabell 1 Sökord för insamlandet av material.....	13
Tabell 2 Innehållsanalys av insamlat material.....	16

Bilageförteckning

Bilaga 1	Innehållsanalys av valda studier, rapporter, forskningar och artiklar

1 Inledning

Ökning av barns utagerande beteende på daghem är ett aktuellt ämne som aktivt har diskuterats under de senaste åren. Orsaken till ökningen anses vara allt från att föräldrarna inte längre vet hur de ska uppfostra sina barn, till att vi idag lever i ett allt mer stressat samhälle med ökad tillgång till olika informationskanaler. Personal på daghem möter allt fler barn vars beteende räknas som avvikande från normen, där framför allt aggressivitet bland barn har blivit vanligare. I en undersökning gjord av Opetusalan ammattijärjestö (OAJ) år 2013 berättar 26 % av lärare inom småbarnspedagogik att de har upplevt våld på jobbet under det senaste året där barn har stått för våldet. Att det finns barn vars beteende bryter mot normen är inget nytt, men skillnaden idag från förut är att de här barnen inte längre placeras i specialgrupper på samma sätt som de gjordes tidigare. Idag pratar man allt mer om inkludering och betonar vikten av att alla ska få vara delaktiga och till följd av det här tankesättet har också specialgruppernas antal minskat både i daghem och skolor. (Ahonen, 2015, s. 15.)

Detta arbete är en litteraturstudie med fokus på hur man inom småbarnspedagogiken kan arbeta för att stöda barn med utagerande beteende och deras socioemotionella färdigheter. Litteraturstudien är en del av Yrkeshögskolan Novias projekt Resursstarka barn – Stöd till socialt utsatta barn inom småbarnspedagogiken. Projektets syfte är att utreda risker som leder till social utsatthet hos barn i åldern 0–7 år, hur de här riskerna påverkar barnets hälsa, utveckling och välbefinnande samt vilka metoder det finns för att stöda socialt utsatta barn. Arbetet utgör en del av projektet genom att ge ökad kunskap över hur personal på daghem kan stöda barn med ett utagerande beteende. Arbetet ger också en inblick i vilka risker som finns med ett utagerande beteende hos barn på lång sikt om man inte ingriper i tid. Arbetet är avgränsat till barn i åldern 0–5 år eftersom det är den ålderns barn som deltar i småbarnspedagogiken i Finland. Litteraturen behandlar dock främst barn i åldern 2 år och uppåt i och med att ett utagerande beteende hos yngre barn ofta handlar om att det är en del av den naturliga utvecklingen och växer bort med åldern.

Arbetet skrivs av fyra socionomstuderande. Valet av ämnet barn med utagerande beteende grundar sig på egna erfarenheter från arbetslivet där skribenterna upplever att även om det finns en hel del information om bemötande av barn med utagerande beteende och mycket redan har förändrats genom tiderna så finns det fortfarande en omfattande problematik med barn med utagerande beteende på många daghem. Skribenterna upplever också att

personalen inom småbarnspedagogiken ofta känner att de inte alltid vet hur de ska stöda barnen på bästa sätt och det här tas också upp i litteraturen. Syftet med arbetet är därmed att ta reda på hur personalen inom småbarnspedagogiken kan stöda ett barn med utagerande beteende.

Frågeställningarna för arbetet är:

- Vad kan det finnas för bakomliggande faktorer till ett utagerande beteende hos barn?
- Hurdan beredskap krävs det av personalen för att kunna stöda barnet?
- Vilka sätt finns det för att stöda barn med utagerande beteende på daghem?

2 Bakgrund

I detta kapitel inleds arbetet genom att diskutera personalens upplevelser av ett utagerande beteende och hur situationen på daghem ser ut idag samt vilka stödåtgärder daghem använder för att stöda barns socioemotionella utveckling. Fastän det finns konkreta material som kan stöda och hjälpa barn med utagerande beteende på daghem upplever personalen ändå att det utagerande beteendet är en utmaning för dem att hantera. Skribenterna förklarar vidare två centrala begrepp för arbetet; socioemotionella färdigheter och utagerande beteende. Ytterligare förklaras och diskuteras olika risk- och skyddsfaktorer samt ett utagerande beteende som riskfaktor i förhållande till framtiden. Risk- och skyddsfaktorer samt det utagerande beteendet som riskfaktor tas upp för att ge en förståelse för varför det är viktigt att i ett tidigt skede ingripa och stöda ett barn som har ett utagerande beteende, samt hur personalen kan hjälpa barnet att bygga upp en stark resiliens.

2.1 Utagerande beteende på daghem idag

Utagerande beteende på daghem anses ha ökat och allt fler i personalen upplever det som en utmaning. Pihlaja, Sarlin och Ristkari (2015, s. 417) lyfter i sin studie som utfördes bland personal inom småbarnspedagogiken i Finland fram att personalen känner att de inte har de rätta färdigheterna eller metoderna för att hantera beteenden som bryter från normen. Detta märks också i en undersökning som har gjorts av JHL (2020) om barns aggressivitet mot personalen inom småbarnspedagogiken där 64 % av personalen anser att arbetsplatsen inte har gjort en riskbedömning av våldssituationerna och att de inte har fått en tillräckligt bra utbildning för att förebygga våldet. I de öppna svaren togs bland annat upp att det upplevs

som väldigt viktigt att både personal och föräldrar får utbildning i och verktyg för att stöda barnens känslöhantering. Även personalbrist och att man inte har möjlighet att ge extra stöd och uppmärksamhet till de barn som behöver det anses vara en del av utmaningen. I Pihlaja, Sarlin och Ristkaris (2015, s. 417) studie menade personalen att detta leder till att de blir oroliga för barnen i och med att de är medvetna om vad konsekvenserna av ett sådant beteende kan innebära för framtiden. Det poängterades även i studien att barn med socioemotionella svårigheter eller annat utmanande beteende var bland de svåraste att hantera.

En kartering gjord av befolkningsförbundet (2013) lyfter fram personalens känsla av att barn med behov av socioemotionellt stöd belastar deras arbete mest och att de upplever att deras resurser inte alltid räcker till. Brist på resurser innebar i detta fall bland annat att antalet vuxna i relation till barn för ofta är för litet och att gruppstorlekarna växer. Personalen tog också upp att de ibland är tvungna att byta grupper mitt under dagen på grund av personalbristen. Stressen kring brist på vuxna ansågs vidare påverka personalens interaktion med barnen på ett negativt sätt.

Utbildningsstyrelsen och Jyväskyläs universitet har undersökt vilka stödåtgärder för socioemotionell utveckling som används på daghem i Finland. Baserat på de mottagna svaren var den mest använda metoden ”Askeleittain” som utgjorde 55 % av de använda metoderna. Den näst mest använda metoden var programmet ”Tunnemuksu ja mututoukka” som hjälper barnen med känslomässiga färdigheter och empati. Det tredje mest använda programmet var ”De otroliga åren” som är en metod som används med bland annat barn med utagerande beteende eller med andra barn som har särskilda behov. Syftet med programmet är att stöda föräldrar eller personal att hantera barnets beteende och att förbättra interaktionen mellan barnet och den vuxna. (Määttä, o.a., 2017, s. 33.)

Utöver ovan nämnda kända metoder använde daghemmen även andra metoder för att stöda barnens socioemotionella utveckling. Dessa övriga metoder kan indelas i 4 olika teman. Det första temat var publicerade metoder, material eller program som till exempel materialet ”Piki” och boken ”Mun ja sun juttu” som handlar om att stöda barnets interaktioner och känslomässiga färdigheter. Materialen tar även upp hur man kan förebygga, upptäcka och ta itu med mobbning. De andra böckerna som användes på daghemmen var också fokuserade på barns känslor och mobbning. Det andra temat lek, musik och gymnastik användes ungefär lika mycket som det tredje temat, bild- och leksaksmaterial, där man använde olika känslö- och styrkekort. Det fjärde temat var ”annat” och de som hade valt det temat hade en högre

regelbundenhet och kontinuitet i användandet av metoden jämfört med de andra mer kända metoderna. De här metoderna användes oftast med alla barn i barngruppen och inte endast med dem som hade socioemotionella svårigheter. (Määttä, o.a., 2017, ss. 34-35.)

2.2 Centrala begrepp

Två centrala begrepp för arbetet är socioemotionella färdigheter och utagerande beteende. Begreppen förklaras för att ge läsaren en inblick i vad arbetet grundar sig på och för att ge en förståelse för begreppens innebörd eftersom begreppen används genom hela arbetet. Andra liknande begrepp som används i arbetet beskrivs inte ingående men de förklaras i sin korthet varför de har inkluderats och använts i arbetet.

2.2.1 Socioemotionella färdigheter

Socioemotionella färdigheter är ett övergripande begrepp för människans färdigheter att klara sig i olika sociala situationer samt att känna igen, hantera och reglera sina känslor. I det här arbetet används Köngäs (2019, ss. 40-42) presentation av modellen RULER som bakgrund för definitionen av socioemotionella färdigheter. RULER har utvecklats från en fyrdelad modell om emotionell intelligens. Den fyrdelade modellen delar in emotionell intelligens i fyra olika delområden vilka är att känna igen känslor, känslors påverkan i beslutstagande, att förstå känslorna samt att reglera känslorna. De olika delområdena står i hierarki vilket innebär att man måste klara av det första för att kunna gå vidare till nästa område. För att kunna ta känslorna i beaktande i ett beslut och kunna förstå känslorna bör man alltså först känna igen känslorna, och för att kunna reglera sina känslor bör man förstå vad man känner. Åldersutvecklingen påverkar förmågan till de högre delområdena och därför kan man inte förvänta sig att ett litet barn ska klara av dem.

RULER uppstod när de fyra delområdena undersöktes från ett utvecklingspsykologiskt perspektiv på Yale University. RULER står för engelskans recognize, understand, labeling, expressing och regulating. Modellen fungerar som hjälpmedel för personal på daghem att göra känslor och emotionell intelligens till en del av vardagen, för att hjälpa barnen att känna igen sina egna och andras känslor, förstå betydelsen bakom känslorna, sätta namn på känslorna, uttrycka känslorna samt reglera de egna känslorna. För att barn ska kunna lära sig att känna igen sina känslor, förstå dem, uttrycka dem och reglera dem krävs det att de vuxna i barnets närhet är ärliga med sina egna känslor och vågar visa och sätta ord på dem framför barnet. Framför allt på daghem uppstår det många olika känslor under dagen hos både

personalen och barnen och därför anser Köngäs att det borde höra till vardagen på daghem att man sätter namn på de olika känslorna och lär barnen uttrycka sina känslor på rätt sätt. (Köngäs, 2019, ss. 40-41, 53-54, 56-57.)

Ett barns socioemotionella utveckling formas utgående från inre och yttre faktorer. Inre faktorer som påverkar är till exempel barnets temperament, förmågan att bearbeta information och barnets förutsättning för den neurobiologiska utvecklingen. (Määttä, o.a., 2017, s. 7.) Temperamentet kan också påverka hur barnet reagerar på olika situationer och på samspelet med andra barn och vuxna. Ett barns temperament är inte nödvändigtvis samma hela livet utan påverkas bland annat av vuxna i närheten samt miljön runt omkring barnet. Ett aktivt barn med ett svårt temperament behöver inte vara lika aktivt när det blir vuxet, och därför är sambandet mellan barnets temperament och socioemotionella svårigheter i framtiden svåra att avgöra i och med att många olika faktorer påverkar. (Tetzchner, 2016, ss. 483, 487-490.) Betydande faktorer för resten av barnets utveckling är omgivningen, så som till exempel föräldrarnas sätt att uppfostra samt vilka möjligheter till lärande barnet får (Määttä, o.a., 2017, s. 7).

Eftersom ett barns utveckling pågår hela tiden kan det vara svårt för både föräldrar och personal inom småbarnspedagogiken eller hälsovården att skilja på om barnet går igenom en kris som är en del av barnets utveckling eller om det handlar om socioemotionella svårigheter som man bör ta tag i. För att mäta socioemotionell förmåga hos barn tittar man oftast på barnets förmåga till socialt samspel och förmåga att skapa kompisrelationer med barn i samma ålder, självständighet, hyperaktivitet, emotionella symtom och eventuella uppförandeproblem. (Ivarsson, Eurenus, Lindkvist, & Richter Sundberg, 2019, s. 10.)

2.2.2 Utagerande beteende

Utagerande beteende är ett av många begrepp som används inom litteraturen när det diskuteras om barn med socioemotionella svårigheter. Andra begrepp som används för att beskriva dessa barn är till exempel explosiva, envisa, trotsiga, utmanande eller motsträviga. Gemensamt för alla dessa begrepp är dock att de beskriver ett beteende som ofta orsakar kaos, obalans och frustration hos både barnen och hos de vuxna i barnens närhet. Ofta är inte något av dessa begrepp en heltäckande beskrivning av de utmaningar de här barnen har med sin sociala kompetens och känslohantering. Det är viktigt att komma ihåg att de här barnen alla har individuella behov och inte kan bemötas som en homogen grupp. (Greene & Ablon, 2013, ss. 11-12.) I det här arbetet används begreppet barn med utagerande beteende när det

pratas om barn som snabbt blir arga, aggressiva, tappar kontrollen, har svårt med hantering och reglering av känslor och som ofta skapar stök runt omkring sig även om det inte är deras mening. I arbetet används också begrepp som utmanande beteende och barn med särskilda behov. Utmanande beteende är översatt från det finska språkets ”haastavat lapset/haastava käyttäytyminen”, och begreppet barn med särskilda behov har använts då skribenterna har syftat på alla barn med särskilda behov och inte bara barn med utagerande beteende.

Ett utagerande beteende kan vara både fysiskt och verbalt (Socialstyrelsen, 2010, s. 16). Nordahl, Sorlie, Manger & Tveit (2007, s. 33) hävdar att den verbala formen ökar när barnet blir äldre medan den fysiska formen ofta avtar relativt snabbt efter att barnet lämnar småbarnspedagogiken och börjar grundskolan. Det här kopplar författarna ihop med språkutvecklingen som barnet genomgår under småbarnsåren. Eresund & Wrangsjö (2008, s. 48) understöder ovannämnda påstående genom att föra fram det faktum att ju yngre barn det är frågan om, desto mer begränsade är de att uttrycka sig verbalt speciellt gällande sina känslor.

Som tidigare nämnt kan det vara svårt att veta vilket beteende som hör till barnets normala utveckling och vilket beteendet som tyder på socioemotionella svårigheter. Alla barn bråkar och beter sig utagerande någon gång under sin uppväxt. Eresund och Wrangsjö (2008, s. 47) påpekar att det utagerande beteendet ska förekomma ofta och under en längre tid samt i flera olika miljöer för att det ska klassas som avvikande i förhållande till utvecklingen. Enligt Edfelt (2015, s. 109) spelar även åldern en viktig roll då man avgör om beteendet är avvikande eller inte. En ettåring kan till exempel inte ännu styra sina impulser och hantera sina egna känslor på samma sätt som det förväntas att en femåring ska kunna göra. En femåring bör alltså ha utvecklat någon form av strategier och alternativa handlingsätt för att undvika att bete sig utagerande. Svenska Barn- och Ungdomspsykiatri (2003, ss. 10-11) nämner också att de flesta barn vid tre års ålder har lärt sig hurdant beteende som är socialt acceptabelt. De påminner om att man måste skilja ett aggressivt beteende från ilska och vrede då det inte är orsak till oro om ett barn blir argt eller känner ilska, eftersom det är naturligt och att det inte heller är ovanligt att barn kan bli aggressiva när de blir arga.

2.3 Risk- och skyddsfaktorer för barnet

Det finns olika faktorer som kan öka risken för respektive skydda barnet från att ett utagerande beteende utvecklas. Dessa kallas i litteraturen för risk- och skyddsfaktorer.

Förutom dessa finns det även så kallade sårbarhetsfaktorer som har betydelse för beteendets utveckling. Sårbarhetsfaktorerna presenteras i sin korthet. De olika faktorerna kan finnas inom barnet själv, i familjen eller i omgivningen. Faktorerna kan delvis vara genetiska men för det mesta är de beroende av den miljön som barnet vistas i. (Eresund & Wrangsjö, 2008, s. 92; Socialstyrelsen, 2020, ss. 25, 27-28.)

Ett utagerande beteende utvecklas ofta i samspel mellan olika risk- och skyddsfaktorer (Eresund & Wrangsjö, 2008, s. 92). Det är viktigt att uppmärksamma de olika faktorerna i ett så tidigt skede som möjligt för att man ska kunna undvika att beteendet fortsätter att utvecklas ytterligare (Socialstyrelsen, 2020, s. 25). Förutom de olika risk- och skyddsfaktorer finns det även sårbarhetsfaktorer som gör barn mer mottagliga och utsatta för negativa effekter av diverse risksituationer. Till de olika sårbarhetsfaktorerna hör bland annat otrygg anknytning till en förälder eller andra vuxna, ett häftigt temperament, olika neuropsykologiska funktionsnedsättningar eller en sen språkutveckling. (Eresund & Wrangsjö, 2008, ss. 92-94.)

Risikfaktorerna handlar om händelser, egenskaper, förhållanden eller processer som ökar sannolikheten eller risken för att ett utagerande beteendet ska uppstå eller vidareutvecklas. Det är oftast flera riskfaktorer som alla sedan tillsammans orsakar själva beteendet. Beteendet utvecklas alltså sällan endast på grund av bara en riskfaktor. (Socialstyrelsen, 2020, s. 25.) De olika riskfaktorerna är alltid väldigt individuella och varierar från barn till barn. Det kan exempelvis handla om faktorer som barnets beteende, fattigdom, sämre familjeförhållande så som psykisk ohälsa hos föräldern eller föräldrarna, våld, missbruk, separationer o.s.v. (Davidsson & Juslin, 2016, ss. 14,15, 20, 25; Eresund & Wrangsjö, 2008, ss. 92-94.) Även en nedsatt språklig förmåga, trotsighet, koncentrationssvårigheter, impulsivitet, svårigheter med att uttrycka känslor, självskadande beteende, svårigheter hos föräldrar samt i föräldra-barnrelationen är riskfaktorer för beteendet (Socialstyrelsen, 2020, ss. 30-42).

Skyddsfaktorer, även en så kallad resiliens eller motståndskraft, är motsatsen till riskfaktorer. Dessa faktorer handlar om egenskaper, förhållanden, händelser och processer som minskar på själva risken för att ett utagerande beteende ska utvecklas (Socialstyrelsen, 2020, s. 26). De olika skyddsfaktorerna skyddar istället barnet mot risken för ett negativt utfall. Samtidigt så stärker skyddsfaktorerna även barnets återhämtningsförmåga samt ökar möjligheten för en positiv utveckling trots flera riskfaktorer. (Eresund & Wrangsjö, 2008, s. 93.) Ett barn behöver alltså inte ha ett utagerande beteende i framtiden trots att han eller hon

har flera riskfaktorer i sitt liv så länge som barnet har en tillräckligt god resiliens som skyddar dem från de negativa utfallen (Socialstyrelsen, 2020, s. 26). Precis som med riskfaktorerna är skyddsfaktorerna individuella och det kan handla om ett bra självförtroende, goda sociala färdigheter, familjen, trygga hemförhållanden och goda kamratrelationer (Davidsson & Juslin, 2016, ss. 31, 34; Hedström, 2014, s. 83; Eresund & Wrangsjö, 2008, ss. 92-94).

Hedström (2014, s. 83) betonar vikten av att alltid väga samman ett barns riskfaktorer med skyddsfaktorerna. Han menar vidare att risken för att ett utagerande beteende ska vara varaktigt i framtiden är större då skyddsfaktorerna är färre än de olika riskfaktorerna. Socialstyrelsen (2020, ss. 28-29) håller med dessa påståenden och anser att flera riskfaktorer innebär en ökad risk för att beteendet vidareutvecklas och/eller fortsätter i framtiden. De betonar vidare det faktum att man som professionell inte endast ska fästa uppmärksamhet vid de olika riskfaktorerna som kan finnas hos ett barn utan att man även behöver ta hänsyn till skyddsfaktorerna. Genom att ta faktorerna i beaktande tillsammans möjliggör man för att man sedan ska kunna bedöma risken för negativt utfall i framtiden.

Risk- och skyddsfaktorer spelar en viktig och avgörande roll då man talar om en fortsatt utveckling av ett barns utagerande beteende i framtiden. Sårbarhetsfaktorerna är också viktiga att komma ihåg eftersom de gör barnet extra sårbart då barnet möter och ska hantera situationer som kan påverka beteendet negativt. Om ett barn har flera riskfaktorer än skyddsfaktorer i sitt liv, är sannolikheten även större för att det utagerande beteendet utvecklas samt fortsätter efter barndomen. Det är därför viktigt att redan inom småbarnspedagogiken uppmärksamma dessa och hjälpa barnet att utveckla en stark resiliens som hjälper barnen i framtiden. En stark resiliens möjliggör att barnet klarar sig bra trots att han eller hon kommer i kontakt med olika riskfyllda situationer under livets gång.

2.4 Utagerande beteende som riskfaktor

Ett barn kan alltså utveckla ett utagerande beteende om barnets riskfaktorer är flera än de olika skyddsfaktorerna. Vidare kan det utagerande beteendet vara en riskfaktor för att utmaningar kan uppstå i framtiden. Ett barn med ett utagerande beteende löper risk för bland annat arbetslöshet, missbruk samt kriminalitet i vuxenlivet. (Bokström, o.a., 2012, s. 59.) Även barnets mentala hälsa kan påverkas av beteendet (Alakortes, 2018, s. 21). Dessutom kan det utagerande beteendet i barndomen påverka skolgången senare genom att barnet kan få svårigheter med kognitiva, sociala och motoriska färdigheter (Holland, Malmberg, & Peacock, 2017, ss. 18-19). Cirka 60 % av treåringar som har någon form av utmanande

beteende har kvar det beteendet ännu i åtta års ålder. Antisocial personlighetsstörning riskerar i sin tur att förekomma hos upp till 50 % av de här barnen då de blir äldre. Ett utagerande beteende i barndomen kan ha stora följder både för individen och för samhället om man inte hittar olika sätt att stöda barnet på redan i den tidiga barndomen. (Bokström, o.a., 2012, ss. 58-59.)

Ett barn med utagerande beteende löper också större risk för exkludering och mobbning av de andra barnen i barngruppen. I Repos (2015, ss. 25-26, 47) studie om mobbning bland barn på daghem framkommer det att mobbning är upp till två gånger vanligare bland barn i behov av någon form av särskilt stöd än bland andra barn. I studien deltog nästan 7 000 barn i åldern 3–6 år och av de här barnen var 11 % i behov av särskilt stöd. Av dem var 13,2 % mobbare, 7,9 % offer för mobbning och 6,3 % både mobbare och offer. På lång sikt kan mobbning leda till bland annat depression, ångest och självdestruktiva tankar (Davidsson & Juslin, 2016, s. 23). När barn blir exkluderade på grund av sitt beteende kan det uppstå en ond cirkel. Exkluderingen kan bero på till exempel svårigheter med sociala färdigheter, vilket kan leda till bland annat låg självvärdering, negativa förväntningar av andra och sig själv samt impopularitet. Ett barn som beter sig utagerande och är exempelvis aggressivt riskerar att hamna i en ond cirkel och kan därmed få en negativ uppfattning av sig själv. Det här leder också till att barnet inte får träna sin förmåga till samspel med andra barn på grund av exkluderingen ur barngruppen. (Stoor-Grenner & Kirves, 2010, s. 29.)

Ett barn med utagerande beteende har också en ökad risk för att bli mobbare. När man pratar om aggressivitet i form av ett utagerande beteende hos barn pratar man om proaktiv och reaktiv aggressivitet. Proaktiv aggressivitet betyder att det är planerat och barnet använder sig av aggressiviteten för att få sin vilja igenom och kan på det sättet manipulera andra barn för att få som han eller hon vill. Ett proaktivt barn kan ändå ha goda sociala kunskaper och ha kompisar i barngruppen. Det här beteendet har visat sig hänga ihop med risken att bli mobbare. Den reaktiva aggressiviteten innebär däremot att barnet har ett temperament som leder till att han eller hon okontrollerat får ilska utbrott och inte klarar av att hantera sina känslor, oftast i situationer då barnet känner att han eller hon inte har kontroll över situationen. De här barnen har i sin tur en ökad risk för att bli mobbade och exkluderade ur gruppen. Reaktivt aggressiva barns beteende kan dock också upplevas som mobbning av andra barn och vuxna, vilket leder till att barnet kan ses som både mobbare och offer samtidigt. Aggressiviteten kan upplevas som mobbning och barnet blir exkluderat, vilket leder till att barnet också känner sig mobbad. (Stoor-Grenner & Kirves, 2010, s. 33.)

3 Metodpresentation

Den valda metoden för arbetet är en litteraturstudie. En litteraturstudie är en form av kvalitativ datainsamlingsmetod som utgår från lämplig litteratur som ska besvara de frågeställningar som man har valt att ställa. Litteraturen är således informationskällan för arbetet. Detta kan jämföras med att en respondent fungerar som informationskälla då man använder sig av intervju som metod. (Olsson & Sörensen, 2007, s. 87.) Syftet med en litteraturstudie är att utveckla och fördjupa den egna kunskapen kring ett valt problemområde. Under arbetsprocessen utgår man från tidigare skrivet material och diskuterar materialet genom att kritiskt granska det. Vid litteraturstudier är frågeställningarna som man väljer att ställa styrande för arbetet eftersom litteraturen som används ska kunna besvara dem. (Friberg, 2017, ss. 25, 41.)

Litteraturstudier har sin utgångspunkt i olika former av skriven text som finns tillgänglig och är offentlig för läsarna. Huvudsaken är att läsaren på något sätt kan gå tillbaka till originalkällan och kolla att informationen verkligen stämmer. Den skrivna texten kan finnas tryckt i olika slags böcker som olika fack- och läroböcker, vetenskapliga artiklar i olika tidskrifter, rapporter, avhandlingar och offentliga dokument som till exempel lagar och förordningar med mera. I dagens värld kan skriven text även finnas tillgänglig på internet. (Friberg, 2017, ss. 49-54.) Vid användandet av källor från internet är det viktigt att vara extra försiktig och källkritisk eftersom mycket av informationen som finns på internet inte är trovärdig ur en vetenskaplig synvinkel (Nyberg & Tidström, 2012, s. 232).

3.1 Datainsamling

För att få en så bred inblick i det valda ämnet som möjligt har olika slags material inkluderats så som böcker, vetenskapliga artiklar och forskningar, avhandlingar samt publikationer. Offentliga dokument som ”Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018” och ”Lag om småbarnspedagogik (2018/540)” har skribenterna inkluderat och utgått från med tanke på att de utgör en väsentlig del av den småbarnspedagogiska verksamheten i Finland. För att ytterligare fördjupa kunskapen i det valda ämnet har skribenterna valt att se på olika nätföreläsningar med professionella som arbetar eller har arbetat med barn som har utagerande beteende, till exempel inom småbarnspedagogiken. Lämpligt material har hittats genom sökning i databaser, bibliotekets resurser och genom kedjesökning. Kedjesökning innebär att man har hittat material som stämmer överens med de egna avgränsningarna via

andra avhandlingar, publikationer eller forskningar (Friberg, 2017, s. 78). För insamlingen av material har användningen av sökord varit på svenska, finska och engelska eftersom detta är de språk som skribenterna behärskar.

Fokus har varit på att hitta material från Norden, främst från Finland när det gäller forskning. Orsaken till detta är att skribenterna kommer att arbeta inom småbarnspedagogiken i Finland och därför känns avgränsningen relevant. Andra nordiska länder anses också relevanta i och med att synen på småbarnspedagogik är liknande i de övriga länderna som tillhör Norden. Skribenterna har inte ansett att det har varit relevant att inkludera forskning från länder utanför Norden på grund av en annorlunda syn på barn och lärande. Forskningen *Identifying the problems that Finnish and Estonian teachers encounters in preschool* har inkluderats även om personal från Estland deltagit i undersökningen, eftersom forskningen också behandlar den finländska personalens upplevelser och således är relevant för arbetet.

Materialet som har valts till arbetet är från tidsperioden 2003–2020. Främst används material från 2015 och framåt men också material från tidigare år har inkluderats om skribenterna har ansett att informationen fortfarande är relevant i förhållande till arbetets syfte och frågeställningar. Nyare material har använts för att skapa en så aktuell bild som möjligt av hur situationen ser ut och vilka stödåtgärder som används inom småbarnspedagogiken idag. Eftersom syftet för arbetet är att ta reda på hur personalen inom småbarnspedagogiken kan stöda ett barn med utagerande beteende har artiklar som behandlar barn i åldern 0–5 år inkluderats. Utöver det har artikeln *Positioning children with special educational needs in early childhood education and care documents* inkluderats eftersom den ansågs vara relevant för ämnet trots att den främst fokuserar på barn i förskoleåldern. Material som behandlar barn i skolåldern har däremot exkluderats.

Skribenterna har valt att exkludera olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som till exempel ADHD och autism från arbetet. I flera källor stötte skribenterna ändå på att barn med ett utagerande beteende ofta kan få en diagnos senare i livet och därför kan stödåtgärder för exempelvis barn med ADHD eller autism också användas med barn utan diagnos. Skribenterna har därför inkluderat en del material som behandlar barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som exempelvis ADHD eller autism i arbetet.

Olika söktekniker som använts för insamlandet av material har varit trunkering (*), boolesk söklogik (AND, OR och NOT), fältsökningar och sökhistorik. Fältsökning innebär att man kan söka på en författares namn, en artikels titel eller publiceringsår. Vidare kan man även

genom fältsökningar göra så kallade ämnessökningar. Sökhistorik är en funktion som de flesta databaser har och genom den får man lätt en översikt över sökningarna som man har gjort. Varje sökning som man gör dokumenteras och man kan enkelt via historiken se vad för slags sökord och kombinationer man använt sig av samt antalet träffar man har fått. (Friberg, 2017, ss. 70-76.) Trunkering användes bland annat för att skribenterna inte skulle gå miste om något viktigt material med tanke på att ordet beteende på engelska kan skrivas på olika sätt samt ha olika böjningar (behaviour, behavior). Friberg (2017, s. 71) anser att trunkering är en sökteknik som möjliggör att man inte går miste om relevanta träffar av material på grund av ett sökords böjningsform. Trunkering användes mest då sökningar gjordes på engelska eftersom många engelska ord kan stavas och böjas på olika sätt. Boolesk söklogik användes även en hel del, främst i form av sökoperatorerna AND och OR. Fältsökningar gjordes mer i slutskedet av själva litteraturinsamlingen. För att hitta korrekta översättningar samt synonymer av skribenternas valda sökord har den finländska tesaurstjänsten Finto använts.

Sökorden valdes utgående från arbetets syfte och frågeställningar. Via olika former av texter som vetenskapliga artiklar, böcker och andra publikationer hittades också olika sökord som var lämpliga att söka på i databaserna. Synonymer söktes och användes för att ytterligare bredda sökningen. Litteratursökningen inleddes med att söka på begrepp som utåtagerande beteende/barn, utagerande beteende/barn, utmanande beteende/barn, aggressiva barn och explosiva barn. Liknande begrepp på finska och engelska användes också från början. Utåtagerande beteende/barn som sökord gav sällan några träffar och efter det exkluderades begreppet. I fortsättningen användes istället begreppet utagerande beteende/barn som gav ett bättre och mer relevant resultat. Med begreppet utmanande beteende/barn som sökord hittades material som ofta inte var relevant för arbetet, så som inåtvända barn eller barn med neuropsykologiska diagnoser. På finska användes dock begreppet "haastavat lapset" ofta för att beskriva barn med utagerande beteende och på detta sökord hittades en del relevant material. Sökningen breddades ytterligare till att inkludera sökord som socioemotionella svårigheter eftersom utagerande beteende är en del av socioemotionella svårigheter.

Tabell 1 redogör för de sökord som har använts under litteratursökningsprocessen. Alla sökord i tabellen har inte gett relevanta resultat för arbetet men inkluderas för att ge läsaren en inblick i vilka sökord som skribenterna använt sig av under processen.

Tabell 1 Sökord för insamlandet av material

Sökord	
Svenska	Utagerande beteende / barn Utmanande beteende / barn Självreglering Socioemotionella Socioemotionella svårigheter Socioemotionellt stöd Beteendeproblem bland barn Aggressiva barn Explosiva barn
Finska	Haastavat lapset Haastava käyttäytyminen Sosioemotionaalinen kehitys Sosioemotionaaliset lapset
Engelska	Challenging behavior* Externalizing behavior* Behavior* problems Behavior* disorder* Disruptive behavior* Disruptive behaviour AND early childhood AND Finland Disruptive behavior* AND ECEC OR “early childhood education and care” AND Finland Social AND emotional difficulties Children behavior problems preschool Children or kids or youth or child AND pedagogical documentation AND Finland

För sökandet av vetenskapliga artiklar och forskning användes olika sökmotorer och akademiska databaser, främst referens- och fulltextdatabaser. Skribenterna hade störst nytta av fulltextdatabaserna med tanke på att det via dem gick att läsa texter i sin helhet utan att

behöva ha licens för att göra det. Med tanke på detta exkluderades ofta databaser som gav vetenskapliga artiklar som man behövde ha licens för att läsa. De sökmotorer och databaser som skribenterna har använt är Google Scholar, EBSCO, Alma - Åbo Akademis bibliotek och Novias digitala resurser samt JUULI. Dessa sökmotorer i kombination med olika sökord och söktekniker har gett bäst resultat gällande lämpligt material som bas för arbetet. Speciellt JUULI har skribenterna haft nytta av när det kommer till publikationer och forskning som gjorts i Finland. Vid sökandet av böcker för arbetet har bibliotekens egna sökmotorer använts. Sökhistoriken beskrivs nedan utgående från vilka sökmotorer och databaser som använts samt beskrivning av sökord, träffar, avgränsning, och datum när artiklarna har hämtats. Endast de sökord som har gett artiklar som har använts i arbetet presenteras.

I sökmotorn Alma – Åbo Akademis bibliotek och Novias digitala resurser har sökordet *disruptive behaviour early childhood finland* använts. Sökordet begränsades till åren 2015–2020 samt e-artiklar och gav 217 träffar varav artikeln *How do day-care personnel describe children with challenging behavior* ansågs vara relevant för arbetets syfte och frågeställningar. Artikeln hämtades den 21.1.2020. Sökorden *Sosioemotionaaliset lapset* och *Sosioemotionaalisen kehityksen* användes i sökmotorn JUULI och de gav relevanta resultat för arbetet. Sökordet *Sosioemotionaaliset lapset* gav 6 träffar och av träffarna valdes publikationen *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa* till arbetet. Sökordet *Sosioemotionaalisen kehityksen* gav däremot 2 träffar och där valdes den vetenskapliga tidskriften *Journal of Early Childhood Education Research*, Vol. 8, Issue 2, Teemanumero: *Lasten sosioemotionaalinen kehitys ja sen tukeminen* till arbetet. Tidskriften innehåller 10 olika vetenskapliga artiklar och de artiklar som slutligen valdes till arbetet hämtades den 25.1.2020.

Sökmotorn Google Scholar användes även i arbetet. Sökorden på Google Scholar var *Children behavior problems preschool* som avgränsades till sedan 2016 och gav 17 300 träffar. Artikeln *Emotional and behavioral problems of young children* valdes till arbetet. Artikeln hämtades den 21.1.2020. Även två artiklar från databasen EBSCO inkluderades i arbetet. Skribenterna använde i denna databas sökordet *Children or kids or youth or child AND pedagogical documentation AND Finland*. Sökordet avgränsades till åren 2014–2020. Sökordet gav 8 träffar varav 2 av dem ansågs relevanta för arbetet. Dessa 2 artiklar var *Documenting with early childhood education teachers: pedagogical documentation as a tool for developing early childhood pedagogy and practises* samt artikeln *Positioning children*

with special educational needs in early childhood education and care documents. Artiklarna hämtades den 29.2.2020.

3.2 Innehållsanalys

Den valda analysmetoden för arbetet är en innehållsanalys. Att analysera är en väsentlig del av forskningsprocessen och innebär att man systematiskt går igenom och delar upp det insamlade materialet i mindre delar och undersöker dem alla enskilt. Man sätter sedan ihop dem tillsammans med annat material för att skapa större och nyare helheter. Denna process kallas för syntes. Vid kvalitativa forskningar, exempelvis litteraturstudier, betyder detta i sin korthet att man försöker koda materialet som man använder sig av i arbetet. Kodningen sker genom den information och de teorier som framkommer ur materialet. Utgående från dem skapar man sedan lämpliga teman och kategorier. Syfte och frågeställningarna kan i viss mån styra de slutgiltiga temana och kategorierna som man väljer att slutligen bilda. (Forsberg & Wengström, 2013, s. 166.)

Innehållsanalyser kan göras på olika sätt. Ett enkelt sätt att analysera innehållet i det insamlade materialet, och som används i detta arbete, är genom fem olika steg. Det första steget är att läsa det insamlade materialet flera gånger. I nästa steg börjar man fundera på vad det man läst egentligen handlar om och man kodar litteraturen enligt innehållet. Steg tre är att kategorisera koderna till större helheter, så kallade synteser. Det fjärde steget innebär sedan att man funderar på om man kan skapa mer övergripande teman för de olika ämnena som framkommer. Detta steg handlar om att söka efter olika mönster som till exempel skillnader, likheter eller motsatser. Det femte och sista steget är att slutligen tolka och diskutera det egna resultatet av innehållsanalysen. (Forsberg & Wengström, 2013, s. 167.)

Skribenterna började med att samla ihop material för litteraturstudien. Efterhand som materialet lästes igenom och granskades avgränsades materialet och det som inte ansågs vara relevant för arbetet valdes bort. Nästa steg i processen var att koda det material som ansetts vara relevant i förhållande till valt syfte och frågeställningar. Kodningen utfördes så att de begrepp som ansågs behandla samma sak bildade en egen grupp, i detta arbete underkategorier. Utgående från underkategorierna bildades sedan större kategorier varav en del blev underrubriker i arbetet. Kategorierna bildade sedan övergripande teman som också fungerar som huvudrubriker i arbetet. I tabell 2 nedan redogörs de begrepp som skribenterna stötte på i flera av källorna, vilka kategorier som bildades samt de övergripande teman som

slutligen valdes. Sammanlagt bildades 21 kategorier och vidare från dem bildades 6 teman. Resultatet av arbetet (se kapitel 7) presenteras utgående från de teman som bildats. I artikelanalysen (bilaga 1) redogörs för studier, forskningar, rapporter och artiklar som ansetts vara relevanta för arbetet och som skribenterna har inkluderat. Deras syfte, metod och resultat samt varför de inkluderats i arbetet presenteras. Artikelanalysen sammanfattar kort alla artiklar och studier som har valts för arbetet och ger läsaren en inblick i vad de handlar om. Skribenterna har valt att göra en artikelanalys för att tydliggöra för läsaren varför just dessa studier, forskningar, rapporter och artiklar är med i arbetet.

Tabell 2 redogör för arbetets innehållsanalys utgående från de teman, kategorier och underkategorier som varit de mest relevanta utgående från den valda litteraturen.

Tabell 2 Innehållsanalys av insamlat material

Tema	Kategori	Underkategori
Centrala begrepp för arbetet (kapitel 2.1)	Socioemotionella färdigheter Utagerande beteende	Självreglering Socioemotionell utveckling Känslohantering- & reglering Aggressivitet Utmanande beteende Explosivt beteende
Risk- och skyddsfaktorer för barnet (kapitel 2.2)	Risker Resiliens, motståndskraft Sårbarhet	Otrygg anknytning Försenad språkutveckling Trygga / otrygga familjeförhållanden Kamratrelationer Självförtroende Överaktivitet Impulsivitet
Utagerande beteende som riskfaktor (kapitel 2.3)	Beteendeproblem Mobbning Exkludering	Arbetslöshet Missbruk Psykiska sjukdomar Kriminalitet

		Svårigheter med kognitiva & sociala färdigheter Aggressivitet
Bakomliggande faktorer till ett utagerande beteende (kapitel 4)	Exekutiva, språkliga & kognitiva färdigheter Sociala färdigheter Självreglering	Anpassningssvårigheter Koncentrationssvårigheter Konsekvenstänk Frustration Svårt att fungera i grupp, följa regler i leken Reglera sitt eget beteende
Personalens beredskap för att stöda barnet (kapitel 5)	Anknytning Interaktion Kartläggning Pedagogisk dokumentation	Anknytningspersoner Anknytningsteorier Samspel Observation Dokumentering
Resursförstärkande stödåtgärder på daghem (kapitel 6)	Lösningfokuserade förhållningssätt Delaktighet Inkludering Smågruppsverksamhet Tydliggörande pedagogik Träning av socioemotionella färdigheter i leken	Miljön Beröm, positiv feedback Rutiner, regler Tecken, bilder Vuxnas närvaro Mindre grupper Emotionell intelligens Kommunikation

3.3 Etiskt förhållningssätt

Enligt Nyberg & Tidström (2012, ss. 49, 53-54) är vanliga etiska regler vid forskningsbaserade arbeten att den forskning som man bedriver ska vara av god kvalitet, ge en så sann bild av problemområdet som möjligt samt att skribenterna är medvetna om och följer en så kallad god forskningspraxis. Till god forskningspraxis hör bland annat undvikande av plagiering. Vid plagiering använder man sig av någon annans texter utan att hänvisa till vem som skrivit dem och därmed antyder man att det man skrivit är ens egna

ord. Till plagiering hör även att man citerar eller refererar ur andra forskares texter utan att ange någon källa för informationen. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår vilka källor man har använt sig av samt att man som skribent kontinuerligt hänvisar till de rätta källorna. Fabricering och förvrängning bryter också mot de etiska reglerna. Fabricering innebär att man hittar på information eller data utan att exempelvis göra någon egen undersökning som understöder detta. Förvrängning av data innebär att man väljer ut endast särskilda delar av ett resultat och utesluter andra utan att man ger någon motivering för att göra så.

Det här arbetet har följt Forskningsetiska delegationens (TENK) anvisningar om god vetenskaplig praxis. Till anvisningarna hör att skribenterna är noggranna och ärliga i forskningen och vid dokumenteringen av den samt när resultatet presenteras. Datainsamlingsmetoder bör också vara etiskt hållbara. I arbetet tas det hänsyn till andra forskare och deras arbeten och hänvisningen till deras resultat är korrekta och respektfulla. Det resultat som presenteras är sanningsenligt. (Forskningsetiska delegationen, 2012). I det här arbetet har god forskningspraxis uppnåtts genom att hänvisningar till tidigare forskning och annan litteratur har gjorts på ett korrekt sätt. Informationen som angivits är sann och data har varken förvrängts eller fabricerats. Arbetet innehåller inte heller någon plagiering eftersom det använda materialet och texterna har kritiskt granskats och bearbetats till en ny helhet.

Andra etiska utgångspunkter för arbetet har varit, i enlighet med ETENE-publikationen om den etiska grunden för social- och hälsovård (2011, s. 9), att respektera individers grundläggande rättigheter, värdesätta självbestämmandet och rätten att välja samt att beakta likabehandling och jämlikhet. Till de grundläggande rättigheterna hör bland annat rätten till liv, rätten till personlig frihet och integritet, skydd för privatliv, religionsfrihet, yttrandefrihet, kulturella rättigheter samt rätten till ett eget språk och egen kultur.

I arbetet har materialet som inkluderats valts utifrån skribenternas syn på barn och framför allt barn med ett utagerande beteende. Arbetet är skrivet ur ett resursförstärkande perspektiv. Termer som kan tolkas eller uppfattas som nedlåtande eller stämplande har undvikits att användas. Därmed har begreppet barn med utagerande beteende använts istället för begreppet utagerande barn. Skribenterna vill genom arbetet förmedla att barnen inte ska ses som ett problem, utan fokuset bör ligga på de färdigheter de här barnen behöver stöd i. Exkluderade

begrepp för arbetet är således begrepp som problembarn, problembeteende, bristande färdigheter och annat som stämplar barnen som problemet.

4 Bakomliggande faktorer till ett utagerande beteende

För att kunna stöda ett barn med ett utagerande beteende måste man först förstå vilka möjliga orsaker det kan finnas bakom beteendet. När man talar om utagerande beteende är det viktigt att komma ihåg att det alltid finns en bakomliggande orsak. (Edfelt, 2015, s. 109; Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017, s. 10.) Orsakerna kan vara många samt variera och handla om oroliga hem- och/eller familjeförhållanden, den sociala omgivningen som barnet vistas i, svårigheter av olika slag samt färdigheter som barnet behöver stöd i (Olsson & Olsson, 2017, ss. 14-15; Kinge, 2016, ss. 77-79).

Barn som har ett utagerande beteende har ofta svårigheter med bland annat flexibilitet, anpassningsförmåga, hantering av frustration och problemlösning. Dessa färdigheter börjar utvecklas redan i barndomen när barnet lär sig att hantera känslor vid exempelvis hunger eller trötthet. Färdigheterna är även viktiga för att kunna hantera miljöförändringar, följa de krav som ställs och för att bete sig enligt förväntningarna. Barnets utagerande beteende beror alltså många gånger på att de kognitiva färdigheterna inte är färdigutvecklade än och inte på faktorer så som bristande motivation eller en inkompetent vuxen. De kognitiva färdigheterna behöver identifieras och tränas. (Greene & Ablon, 2013, ss. 17-19.) Barnpsykologen Ross Greene påpekar att barn alltid gör sitt bästa. Om de inte gör sitt bästa anser han att de saknar de färdigheter som krävs för att kunna hantera och anpassa sig till livets utmaningar. (Greene R., 2014, s. 162.) I detta kapitel beskrivs de färdigheter som kan leda till ett utagerande beteende hos barnet om de ännu inte är färdigutvecklade.

4.1 Exekutiva, språkliga och kognitiva färdigheter

Svårigheter med exekutiva färdigheter har stor påverkan på människans förmåga att anpassa sig. Exempel på exekutiva färdigheter är bland annat arbetsminnet, organisering och planering samt att skifta kognitivt läge. Arbetsminnet handlar om förmågan att hålla händelser i minnet samtidigt som man tänker framåt om hur man ska agera i en förutbestämd situation. Organisering och planering innebär förmågan att organisera sina tankar, tänka ut olika lösningsalternativ till ett problem och tänka igenom möjliga resultat. Att skifta kognitivt läge går ut på att man kan växla fokus samt vara flexibel när det gäller

förväntningar och regler i olika situationer. Ett barn som saknar exekutiva färdigheter kan till exempel ha svårt med att snabbt skifta uppmärksamhet från en situation till en annan och har svårt med att planera, strukturera och tänka på konsekvenser. Som vuxen behöver man vara medveten om de situationer där olikheter kan orsaka kaos för barnet och därför undvika dessa olikheter så att barnet ska må så bra som möjligt. (Greene & Ablon, 2013, ss. 19-21.)

En annan färdighet som behövs för att klara av vardagen och livets utmaningar är språkliga färdigheter. Det är viktigt för alla människor att kunna sätta ord på sina känslor, att kunna uttrycka sina känslor och att kunna uttrycka sina behov för att kunna hantera frustration och problem på ett flexibelt och anpassningsbart sätt. De barn som har svårt med att visa och informera andra om sitt känslomässiga tillstånd har större chans att bli missförstådda. Dessa barn kanske främst känner sig frustrerade, men blir ofta uppfattade av omgivningen som ilska eller aggressiva. Om barnet inte har den språkliga förmågan att förklara sina känslor blir han eller hon lätt missuppfattad. Barn med språkliga svårigheter kan också ha svårt att hitta lösningar till problem och att på förhand kunna se de konsekvenser som lösningarna leder till. Språkliga svårigheter ökar risken för utagerande beteende, men detta behöver ändå inte alltid vara orsaken till beteendet. På vilket sätt vuxna bemöter dessa barn och om barnen blir förstådda är också avgörande. (Greene & Ablon, 2013, ss. 21-22.)

Svårigheter med de kognitiva färdigheterna kan också vara en orsak till ett utagerande beteende. Barn som har svårigheter med kognitiva färdigheter är väldigt styrda av rutiner och tänker på ett väldigt konkret och bokstavligt sätt. Dessa barn reagerar ofta med en stark frustration vid oförutsedda händelser och vid nya situationer eller när något händer utanför rutinerna. De håller ofta starkt fast vid en idé eller plan och ändrar sällan sina tankegångar. De har ofta svårt med socialt samspel eftersom deras bokstavliga tolkningar kan göra det svårt att uppfatta sociala koder och förstå andras känslor. Allt detta kan leda till svårigheter att hantera frustration och att lösa problem på ett flexibelt och fungerande sätt. (Greene & Ablon, 2013, ss. 24-26.)

4.2 Sociala färdigheter

De barn som har svårigheter med de sociala färdigheterna kan ha svårt med att dela med sig, fungera i grupp, påbörja samtal, turas om att prata, reglera röstläge och ljudnivå samt att ha ögonkontakt med personen de pratar med. De här barnen har ofta svårt att se hur det egna beteendet påverkar andra, förstå hur de uppfattas av omgivningen och att tolka sociala koder.

(Greene & Ablon, 2013, ss. 26-27.) Ett barn som har svårigheter med det sociala samspelet kan ha svårt att förstå och följa regler i lekar och kan därför bli frustrerad eller arg när något inte går som han eller hon tänkt. De här barnen är ofta känsligare än andra barn och får snabbt stämpeln som stökiga eftersom det ofta uppstår stökiga situationer där de är, även om det inte är barnets mening. För vissa barn kan många nya intryck och mycket information leda till att de inte vet vad som förväntas av dem och då klarar de inte av att hantera situationen, vilket i sin tur leder till att de beter sig utagerande. De här barnen behöver därför ofta en vuxens tid och uppmärksamhet mer än andra barn för att kunna förstå det sociala samspelet. (Serenius-Sirve, Kippola-Pääkkönen, Martin, & Hietaranta, 2012, ss. 31, 40-41.)

4.3 Socioemotionell utveckling och självreglering

Barnets socioemotionella utveckling börjar redan när barnet föds. Barnets socioemotionella färdigheter baserar sig delvis på gener, men till största delen påverkas de av det sociala samspel barnet upplever med omgivningen. Självreglering, att kunna reglera de egna känslorna och beteendet som uppstår utifrån från dem, anses vara en av de viktigaste förmågorna när det kommer till socioemotionella färdigheter. För att barnet ska klara av att samspela med andra även när det uppstår motgångar krävs det en god självregleringsförmåga. Självregleringsförmågan är en förutsättning för en fungerande vardag och för att barnet ska förstå hurdant beteende som är acceptabelt i olika situationer samt kunna förstå och hantera sina egna känslor. Svårigheter med självregleringsförmågan kan således synas som ett utagerande beteende. Orsaken till det här kan vara underreglering. Vid underreglering kan barnet bete sig aggressivt eller impulsivt på grund av att det inte har tillräcklig kunskap för att hantera de intensiva känslor som uppstår. Ett barn med ett utagerande beteende har alltså svårigheter med underreglering när det kommer till barnets självreglering. (Ahonen, 2015, ss. 32-33, 36.)

De barn som har svårt att förstå känslomässig påverkan kan reagera mycket starkt på motgångar och frustration till exempel genom att skrika och gråta. Orsaken till svårigheter att hantera känslor kan vara många. Ibland kan orsaken bakom detta handla om en hög nivå av retlighet, depression eller ångest. Dessa känslomässiga tillstånd förorsakar bland annat att barnet reagerar starkt på frustration. Precis som när det handlar om svårigheter med exekutiva färdigheter och språkliga färdigheter är det inte givet att barn med svårigheter att hantera sina känslor utvecklar ett utagerande beteende. Det handlar även i detta fall om hur vuxna bemöter dessa barn. (Greene & Ablon, 2013, ss. 22-24.) Barn fungerar bättre i grupp

när de kan hantera sina känslor och de fattar bättre beslut samt kan hantera motgångar i gruppen bättre eftersom de då förstår handlingarnas konsekvenser. För att barnen ska kunna utveckla sina känslor och sin empati för andra behöver barnet stöd från vuxna. (Gottberg M.-P. , 2007, ss. 17-18.) När personalen interagerar med barnen i olika situationer under dagen på daghemmen kan de använda dessa situationer till att lära och hjälpa barnen att känna igen och reglera olika känslor. (Kirvesniemi, Poikolainen, & Honkanen, 2019, ss. 40-41.)

Barns svårigheter med självregleringsförmågan har visat sig ha en koppling till barnets sociala kunskaper, kommunikation, lärande och motoriska färdigheter. Ett barn som har svårt med självreglering har ofta svårare att hantera de egna känslorna än andra barn och därmed också svårt att hantera utmanande situationer som uppstår. Barn som har svårt med självreglering har också visat sig ha ett större behov av hjälp och stöd från personalen och är oftare i behov av särskilt stöd. Barn med sämre självregleringsförmåga blir lättare exkluderade eftersom de inte vågar sätta sig i svåra situationer trots att de verkligen behöver öva och lära sig detta. (Veijalainen, Reunamo, & Alijoki, 2017, ss. 99-100, 102.)

Sammanfattningsvis kan man konstatera att orsaken till barns utagerande beteende kan handla om färdigheter som barnen behöver stöd i. Färdigheterna kan vara exekutiva, språkliga, kognitiva, sociala eller socioemotionella och alla dessa färdigheter behövs för att till exempel kunna hantera förändringar, uttrycka sina känslor och behov, fungera i grupp samt för att följa de krav och förväntningar som finns i samhället. Hur barnen blir bemötta av personalen spelar också en central roll för det utagerande beteendes utlopp.

5 Personalens beredskap för att stöda barnen

I detta kapitel beskrivs hurdan beredskap personalen behöver ha för att kunna stöda barn med ett utagerande beteende på daghem. Teman som tas upp är vikten av anknytning mellan barnet och personalen, interaktionens betydelse för barnets emotionella välmående samt kartläggning av det utagerande beteendet. I samband med kartläggningen tas pedagogisk dokumentation upp som en metod för att kartlägga beteendet och faktorer som utlöser det. Dessutom presenteras Hurtig, som är en prövad modell för kartläggning i Finland.

5.1 Personalens förmåga till anknytning

Anknytningen mellan barnet och personalen är viktig bland annat för att främja barnets sociala kompetens. Om relationen mellan barnet och den vuxna är bra och fungerande

förbättras barnets sociala kompetens och det utagerande beteendet minskar. När barnet känner sig trygg med de vuxna i sin närhet vågar barnet dessutom utforska omgivningen och sysselsätta sig själv mer då det vet att den vuxna finns där som stöd eller tröst om det behövs. Det här ger i sin tur barnet större möjlighet att utveckla sociala relationer med andra barn. Det har också visat sig att barn som har en nära relation till en vuxen på daghemmet har bättre social kompetens när de börjar skolan. (Brandtzaeg, Torsteinson, & Øiestad, 2016, ss. 186-188.)

Olsson och Olsson (2017, ss. 37, 41) refererar Bowlby och Ainsworth som har utvecklat fyra anknytningsteorier som kan fungera som stöd för personal på daghem och hjälpa dem att förstå ett barns beteende på djupet. De olika teorierna är *trygg anknytning*, *otrygg eller undvikande anknytning*, *ambivalent eller motsträvig anknytning* och *desorganiserad anknytning*. Genom de olika teorierna kan personalen finna lösningar till beteendet och som kan stöda barnets utveckling. Olsson och Olsson anser att personal på daghem idag behöver ha mer kunskap om de olika anknytningsteorierna med tanke på att barn börjar småbarnspedagogiken i en allt lägre ålder jämfört med förr och det inte längre är ovanligt att barn börjar på daghem redan före de fyllt ett år. Förutom det behöver personalen ha kunskapen med tanke på att barnen spenderar en stor del av sin vardag på daghem.

Alla barn knyter an till någon viktig person i sin omgivning. Den huvudsakliga anknytningen sker oftast till en förälder och börjar utvecklas direkt efter födseln. Med detta i åtanke kan ett barns anknytningsmönster vara en bakomliggande orsak till att ett utagerande beteende kommer till uttryck, speciellt om anknytningen är otrygg, och barn som har oförutsägbara anknytningspersoner har en ökad tendens för att bli aggressiva och utagerande. (Tetzchner, 2016, s. 540; Olsson & Olsson, 2017, ss. 33, 35.) Även om barn först skapar en anknytningsrelation till den person som mest tar hand om honom eller henne under det första levnadsåret så skapar barnet trygga anknytningsrelationer med flera personer som finns runt omkring honom eller henne under småbarnstiden. För att anknytningsrelationen ska kunna skapas krävs det regelbunden kontakt mellan barnet och den vuxna. (Lundin, 2019, ss. 73, 75). Det är alltså viktigt att barn ges tillfälle och möjlighet att knyta an till andra vuxna som kan komma att spela en viktig roll i deras utveckling.

Småbarnspedagogiken möjliggör för barn att knyta an till andra vuxna än föräldrarna och är en betydelsefull plats när det kommer till anknytningen och dess utveckling. Barn behöver komma i kontakt med pedagogiskt utbildad personal som kan bemöta och bekräfta deras behov samt hjälpa dem att sätta ord på sina känslor. Personalen behöver även kunna vägleda

barnet hur han eller hon kan tänkas hantera olika situationer och visa dem alternativa handlingsätt. Personal på daghem blir ofta en viktig anknytningsperson för barn och de kan stöda barnens utveckling på många plan. Personalen ska göra det möjligt för barnen att skapa en trygg anknytning till dem, speciellt om barnet har en otrygg anknytning till föräldrarna. Det stöd som barnet får kan vara betydande för barnets fortsatta utveckling. (Olsson & Olsson, 2017, ss. 33-34, 40, 43; Gottberg M.-P. , 2017, ss. 51-52.) Anknytningen som skapas mellan barnet och personalen är en sekundär anknytning med tanke på att föräldrarna till barnet ofta är de primära anknytningspersonerna. Som sekundär anknytningsperson är man viktigast då barnet är på daghemmet och föräldrarna inte är tillgängliga. (Brandtzaeg, Torsteinson, & Øiestad, 2016, ss. 26-27.)

För att ett barn ska lyckas knyta an till personal på daghem är det viktigt att personalen är fysiskt tillgänglig, lyhörd inför barnens behov och har en god mentaliseringsförmåga. Personalen behöver alltså kunna tolka och förstå barnens tankar och känslor utöver de egna. Personalen bör ha tillräckligt med tid för barnen, vilja engagera sig och ta till sig tid att lyssna på barnen. Genom att barnen skapar en trygg anknytning till personalen kan de lära sig att hantera sina känslor på ett tryggt sätt. Personalen ska kunna uppmärksamma barnens alla känslor, både de positiva och de mer negativa. Om ett barns negativa känslor bekräftas av personalen försvinner dessa snabbare jämfört med om man väljer att ignorera dem. Om de negativa känslorna ignoreras leder det till en ökad och kraftfull känslreaktion. Det är viktigt att de svåra känslorna bekräftas i ett tidigt skede så att de inte kommer till uttryck senare. (Olsson & Olsson, 2017, ss. 35, 42-43.)

5.2 Betydelsen av personalens interaktion med barnet

Hur personalen interagerar med barn med utagerande beteende på daghem har visat sig vara betydande för stöddandet av barnet. Ahonens studie (2015, ss. 16, 19, 20) fokuserar på de val som personal på daghem gör i utmanande situationer med barnen. Studiens huvudfokus var att iaktta personalens roll i samspelet med barnen samtidigt som barnens interaktion var viktig. Internationellt sett har det forskats en hel del om samspel inom småbarnspedagogiken och i Finland har man bland annat varit intresserad av barnens samspel med varandra och samspelet till vuxna. Ahonen anser att personalen, genom sitt eget agerande, kan påverka de situationer som upplevs som utmanande.

Hur personalen väljer att interagera med ett barn i en situation där barnet betar sig utagerande har stor betydelse för hur situationen framskrider. De lösningar som personalen väljer har en

stor inverkan på barnets emotionella välbefinnande. Ett varmt bemötande och empati ger en positiv upplevelse för barnet där han eller hon känner sig uppmärksammas och förstådd i sina känslor och behov. Detta kräver att personalen har en god förmåga att läsa av barnen. Utmanande situationer uppstår ofta då personalen ignorerar barnets behov. Dock kan det vara en utmaning för personalen att bemöta barnet med empati om de utmanande situationerna uppstår ofta. Ett frånvarande eller dömande bemötande mot barnet riskerar att inverka negativt på barnet och kan leda till att barnets självbild försämras. (Ahonen, 2015, ss. 182, 184-186.)

Auvinen tar i Siljamäkis artikel (2019, s. 18) upp att en faktor som kan påverka personalens interaktion med barnen är om personalen har egna trauman. Hon betonar vikten av att personalen behöver hantera sina eventuella egna emotionella trauman för att kunna stöda ett barn som är i behov av socioemotionellt stöd, eftersom egna trauman kan utgöra ett hinder för att ge barnen det stöd som de behöver. Auvinen anser vidare att om man inte har hanterat de egna känslomässiga utmaningarna så kan man inte vara fullt närvarande då barnet behöver stöd i hanteringen av sina känslor. Obehandlade trauman hos personal leder enligt henne till att man inte fullt kan fokusera på barnets behov av emotionellt stöd då de egna känslorna som uppstår i det egna känsloröret tar över. Med tanke på detta är det viktigt att man reflekterar över och jobbar med de egna reaktionerna för att kunna ge barnet det emotionella stöd som han eller hon behöver.

5.3 Kartläggning av ett barns utagerande beteende

Efter att barnet har skapat en trygg anknytning till de vuxna och personalen har jobbat med sina egna sätt att reagera i olika situationer kan de börja kartlägga och identifiera barnets behov av stöd. Det är viktigt att tidigt identifiera och ingripa i beteenden som kan betraktas som avvikande i förhållande till ett barns utveckling (Alakortes, 2018, ss. 30-31). För att kunna göra detta behöver man göra en kartläggning av beteendet. Genom en kartläggning kan man sedan hitta lämpliga metoder att arbeta utgående från som minskar på det oönskade beteendet hos barnet. (Socialstyrelsen, 2010, s. 43.)

Kartläggningen fokuserar på och redogör bland annat för det beteende som det handlar om, hur länge beteendet i fråga har funnits, om beteendet uppkommer enligt något mönster eller bara ibland samt beteendets intensitet och i vilken utsträckning beteendet uppstår. Dessutom kartläggs barnets avsikt med beteendet, vilka konsekvenser beteendet kan ha för relationer med andra barn och för barnet i gruppen, samt hur känsligt barnet är och vilken reaktion

barnet visar då en vuxen ingriper i situationen. Man kartlägger även barnets risk- och skyddsfaktorer (se kapitel 2.2). (Socialstyrelsen, 2010, ss. 43-44.) Det är viktigt att identifiera vad det finns för faktorer som får barnet att agera utåt eftersom det då blir lättare att se situationerna som kan utlösa de olika utbrotten (Greene & Ablon, 2013, s. 33).

När man väljer stödåtgärder till barnet i fråga arbetar man mångprofessionellt med olika yrkesgrupper samt med barnets föräldrar. När man gör en kartläggning för det enskilda barnet bör man fokusera på just det enskilda barnets förutsättningar när man utvecklar metoder för stöd för barnet i fråga, då olika barn behöver olika hjälpinsatser och reagerar på olika saker. (Socialstyrelsen, 2010, s. 44.) Mångprofessionellt samarbete och samarbete med barnets föräldrar inom småbarnspedagogiken betonas starkt både inom Grunderna för planen för småbarnspedagogik samt i lagen om småbarnspedagogik (2018/540). Genom mångprofessionellt samarbete säkerställer man att barnet får den hjälp som det verkligen behöver. Samarbete med föräldrarna syftar till att man tillsammans ska främja barnets utveckling och lärande enligt det individuella behovet. (§7, §25) (Utbildningsstyrelsen, 2018, ss. 35-36).

Det är vanligt att barn inte har en färdigt fastställd diagnos när de börjar inom småbarnspedagogiken. En möjlig diagnos kan dock upptäckas och utredningar kring dessa börjar ofta då barnet går på daghem. (Kullberg, 2020). En utredning gällande eventuell diagnos, till exempel ADHD eller autism, kan ta flera månader eller ännu längre. Med detta i åtanke är det viktigt att man inom småbarnspedagogiken börjar jobba med barnet direkt när man lägger märke till vilka svårigheter barnet har. Oavsett om barnet har en diagnos eller inte är barnet fortfarande samma person och behovet av stöd finns fortsättningsvis kvar. Det är därför viktigt att man börjar jobba med barnet redan innan en eventuell diagnos är fastställd. På daghem har personalen en unik kunskap om barnet som ingen annan som deltar i utredningar kring diagnoser har. (Hedström, 2014, ss. 187-188.) Det är viktigt att komma ihåg att det utagerande beteende nödvändigtvis inte behöver leda till en diagnos för barnet (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017, s. 17).

5.3.1 En prövad modell för kartläggning

En prövad modell i Finland gällande kartläggning är Hurtig-modellen som är utvecklad av Niilo Mäki institutet. Modellen presenteras för att ge ett exempel på hur man genom observation och dokumentering kan kartlägga stödåtgärder för till exempel ett barn som har svårt att koncentrera sig och följa med. Modellen kan tillämpas på daghem när stödåtgärder

för barn med ett utagerande beteende planeras. Idén med modellen är att flera personers syn på barnets situation och styrkor möts och genom modellen kan man få en förståelse för barnets behov av stöd. Personalen börjar med att skriva ner vilket beteende hos barnet man upplever som utmanande och efter det iakttar de barnets beteende i olika situationer där barnet upplever svårigheter och antecknar ner dem. När man hittat de situationer och beteenden som barnet behöver stöd i funderar man tillsammans i konsultationsgruppen vad man kan pröva för stödåtgärder med barnet. När man har valt en metod att pröva följer personalen med barnet och antecknar huruvida det sker förändringar eller inte i barnets beteende. (Plyhm, Backholm, & Slama, 2018, ss. 14-16.)

I ett fall där man använt sig av konsultationsmodellen Hurtig prövade man dess verkan för en pojke med koncentrationssvårigheter som hade svårt att bland annat sitta tyst och stilla under samlingar. I det här fallet prövade man att med hela barngruppen öva på att räcka upp handen för att få ordet. Motiveringen här var att när man blir äldre och börjar skolan ska man kunna handuppräkring. Genom att aktivt öva på handuppräckningen och ge mycket positiv uppmärksamhet till barnen kunde man konstatera att i pojkens fall minskade avbrotten under samlingen samtidigt som handuppräckningen ökade. I det här fallet hittade man alltså en fungerande metod för att förändra barnets beteende under samlingen samtidigt som man fick det till en rolig övning för hela barngruppen. (Plyhm, Backholm, & Slama, 2018, ss. 28-30.)

5.3.2 Pedagogisk dokumentation

Enligt Grunderna för planen för småbarnspedagogik är syftet med pedagogisk dokumentation att förverkliga verksamheten i småbarnspedagogiken utgående från barnens intressen och behov. Dokumentationen är också nödvändig i situationer där man bedömer behov av särskilt stöd hos barn. (Utbildningsstyrelsen, 2018, ss. 39-40.) Pedagogisk dokumentation kan alltså användas för att reflektera över ett barns beteende och hitta faktorer som leder till att barnet betar sig utagerande och därmed kartlägga hur man kan stöda barnet för att förebygga det utagerande beteendet.

Barnets egen plan för småbarnspedagogik är en del av processen för pedagogisk dokumentation. Genom att personalen kontinuerligt observerar och dokumenterar kan de i tid upptäcka barnets behov av stöd samt följa med barnets utveckling och lärande. Dokumenteringen hjälper också till att följa med hur de stödåtgärder man valde fungerar. Den pedagogiska dokumentationen möjliggör dessutom samarbete mellan personalen, eventuella andra aktörer och vårdnadshavarna när man planerar stöd för barnet. Genom att i

tid sätta in stöd åt barnet främjas barnets välbefinnande och man kan förebygga större utmaningar i framtiden. (Utbildningsstyrelsen, 2018, ss. 39, 56, 59.)

I Rintakorpis studie (2016, ss. 4-5, 7-9) om pedagogisk dokumentation, där 35 småbarnspedagoger i Finland reflekterade över sin pedagogiska dokumentation, kunde man konstatera att det fanns mycket fördelar med dokumentering, men också utmaningar. Utmaningarna var bland annat att hitta tillräckligt med tid för dokumenteringen, tekniska svårigheter kring dokumenteringen och att lära sig metoden för hur man ska dokumentera. Fördelarna med pedagogisk dokumentation var personalens professionella utveckling, synligheten av småbarnspedagogikens verksamhet och vardag, den pedagogiska processen och barnen som det centrala i verksamheten samt delaktighet.

Enligt Heiskanen, Alasuutari och Vehkakoski (2018, ss. 830-831) anser Karen Smith att barn har ett individuellt ansvar att utvecklas och lära sig vilket hon menar är en grund till en bra barndom. Smith påpekar dock också att tyngdpunkten på barns individuella ansvar och brist på vuxnas ansvar kan leda till marginalisering hos barn med särskilda behov, till exempel barn med socioemotionella svårigheter. Den pedagogiska dokumenteringen, speciellt gällande barn med särskilda behov, ska enligt henne beskriva de vuxnas pedagogiska ansvar för barnets utveckling och lärande.

Heiskanen, Alasuutari och Vehkakoski (2018, ss. 833-840) har själva forskat i hur personalen beskriver barn i behov av särskilt stöd i dokumenteringen. I studien konstaterades tre synpunkter på barn med socioemotionella svårigheter; problematiska, mångfacetterade och lärande barn. Resultatet visade på att barnet i dokumenteringen ofta får ett stort ansvar över att själv hitta lösningar och utvecklas för att komma över sitt behov av stöd, utan att få direkt stöd av en vuxen. Det här visade sig bland annat genom att man inte i dokumenteringen tog upp vem som skulle ansvara för att ge barnet det stöd han eller hon behöver. Utgående från resultatet anser forskarna att man kan dra slutsatsen att det inte är ovanligt att dokumenteringen ofta beskriver vad barnet ännu borde lära sig för att uppfylla vissa kriterier, istället för att dokumentera hur barnet ska stödas. Med tanke på vad Smith enligt forskarna (se föregående stycke) anser om att barn som har ett för stort individuellt ansvar riskerar att marginaliseras, är det skäl att poängtera vikten av pedagogisk dokumentation och dess betydelse för att hitta rätta stödåtgärder för barn med särskilda behov i tid.

Dokumenteringen kan också användas för att hjälpa barnet att hitta sina egna styrkor och vad han eller hon är bra på. Ett exempel är att låta barnet själv dokumentera det han eller

hon gör i verksamheten och med hjälp av dokumenteringen kan man då följa barnets utveckling och barnets egna upplevelser samt barnets sätt att uppfatta olika saker och situationer. Genom att låta barnet dokumentera sina egna upplevelser och det han eller hon har skapat kan man sedan använda det för att identifiera barnets styrkor och höja barnets självkänsla. Om barnet upplever att han eller hon inte klarar av någonting och har svårt med att se positiva sidor om sig själv, kan man gå tillbaka och titta på något som barnet skapat tidigare för att påminna barnet om vad han eller hon har för styrkor och kunskap och på det sättet höja barnets självförtroende. (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö, & Lipponen, 2014, ss. 231-232, 234.)

Personalen behöver alltså ha en god beredskap för att kunna stöda barn med ett utagerande beteende. För barnen är anknytningen till personalen viktig, eftersom en trygg anknytning hjälper barnet att känna sig trygg på daghemmet då han eller hon vet att den vuxna är närvarande och stöder. Det här kräver att personalen själva är medvetna om anknytningens betydelse. Personalen behöver också förstå betydelsen av interaktionen med barnen och interaktionens betydelse för barnets emotionella välbefinnande. Dessutom är kartläggning och dokumentation viktigt för att personalen ska märka ett utagerande beteende i tid, för att kunna planera stödåtgärder som passar det enskilda barnets behov och för att personalen sedan kan följa med hur det stöd som barnet får fungerar.

6 Resursförstärkande stödåtgärder på daghem

Tidigare var det vanligt att man såg det enskilda barnet som problemet när han eller hon betedde sig utmanande eller hade ett beteende som uppfattades som negativt av omgivningen. Man fäste alltså sällan någon särskild uppmärksamhet vid miljön eller andra faktorer som kunde vara en bakomliggande orsak till barnets beteende. (Pihlaja, Sarlin, & Ristkari, 2015, s. 418). Än idag kan detta vara ett vanligt synsätt som förekommer bland personal på daghem där barnet betraktas som själva problemet till att beteendet förekommer. Ibland får barnets föräldrar även skulden för det negativa beteendet. Istället för att skuldbelägga någon bör man ta i beaktande sociala faktorer samt andra strukturella förhållanden som möjligtvis kan orsaka att beteende kommer till uttryck. (Olsson & Olsson, 2017, ss. 49-56, 99-100; Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017, ss. 10-14).

Ahonen (2015, s. 15) refererar Thuneberg som tar upp att man mer bör se på hur omgivningen påverkar barnet och se miljön som en möjlig orsak till att utagerande beteende anses ha ökat i barngruppen. Thuneberg anser att den traditionella miljön ofta kan leda till

svårigheter för barnet att anpassa sig. Istället för att uppfatta det som att barnet inte kan anpassa sig till miljön, bör man enligt henne se det som att det troligtvis är miljön som inte är anpassad till det som barnets utveckling behöver. Davidsson och Juslin (2016, s. 19) menar att det kan till exempel vara höga ljud och trängsel som påverkar barnets koncentrationsförmåga och gör att det blir svårare för barnet att interagera med personalen och de andra barnen. Också Åberg (2018) håller med om att man måste anpassa miljön enligt barnens intressen och behov för att skapa en fungerande grupp på daghemmet. Nedan presenteras olika resursförstärkande förhållningssätt och stödåtgärder som personalen kan tillämpa på daghem för att stöda barn med ett utagerande beteende.

6.1 Delaktighet

Enligt Grunderna för planen för småbarnspedagogik (2018, s. 31) är delaktighet en viktig grundsten i den småbarnspedagogiska verksamheten. Även lagen om småbarnspedagogik (2018/540) betonar det faktum att barns delaktighet främjas då deras önskemål och åsikter tas i beaktande vid planering och utförande av verksamheten (§20). Det har under en längre tid diskuterats mycket om barnens delaktighet på daghem och hur mycket barn ska få vara med och bestämma om verksamheten. Åberg (2018, ss. 71-72) pratar om personalens makt i barngruppen och hur mycket av verksamheten som utgår från personalens behov istället för barnens. Hon betonar att det är de vuxna som skapar miljön runt barnen och därför är det även de vuxna som skapar förutsättningar för vad barnen kan eller inte kan göra. Hon ifrågasätter varför det är de vuxna som bestämmer att barngruppen varje dag gör på ett visst sätt och att hela gruppen varje dag går ut samma tid, istället för att barnen själva skulle få välja om de till exempel vill stanna inne och ha gympa eller om de vill gå ut.

Ahonen (2015, s. 183) lade i sin studie märke till att övergångar ofta skapade oroliga situationer, speciellt om hela barngruppen skulle förflytta sig samtidigt. En situation som det oftast uppstod utmaningar vid var förflyttningen från lunchen till vilan. Ahonen ifrågasätter varför alla barn förväntas sova samma stund på dagen trots deras olika behov av sömn och olika långa dagar på daghemmet. Hon anser att de barn som inte vill eller behöver sova istället kunde lugna ner sig genom att exempelvis delta i vilostunden bara en kort stund, alternativt få utföra lugna aktiviteter i lugn och ro under vilostunden. På detta sätt kunde det undvikas att vissa barn blir oroliga eller utagerande då de förväntas ligga tysta och stilla i sängen. Auvinen (2019, ss. 17-18) funderar också på om för mycket rutiner och regler på daghem förhindrar barnen från att föra fram sina känslor och att man inte ger barnen

tillräckligt med utrymme för att känna känslor som till exempel ilska och sorg. Auvinen menar att man alldeles för lätt beskyller barnet för att uppvisa någon form av utmanande beteende då det egentligen handlar om ett beteende som man i personalen upplever att man inte klarar av att hantera.

Ahonen (2015, ss. 181-182) märkte också att stunder där verksamheten utgick mer från de vuxnas behov och dagligen såg lika ut ofta ledde till att barnen inte orkade följa med och började bete sig rastlöst, trotsigt och frånvarande. När man håller verksamhet bör man fundera på betydelsen av verksamheten och vad verksamhetens syfte är. Ahonen lade också märke till att även de barn med behov av socioemotionellt stöd kunde fungera i en stor grupp och vänta på sin egen tur utan att börja bete sig rastlöst om verksamheten behandlade något som de var intresserade av. Här spelade också personalens förmåga att läsa av gruppen roll. Om den ledda verksamhetsstunden blev för lång var det lätt hänt att de barn som behöver socioemotionellt stöd blev rastlösa och inte orkade följa med till slut. I en sådan situation är det enligt Ahonen viktigt att personalen kan vara flexibel och ändra sina ursprungliga planer för att hålla kontrollen över gruppen och undvika att det uppstår utmanande situationer. Studien visade också att utmanande situationer uppstod då barnen förväntades delta i verksamheten till slut och var bundna till en viss uppgift för länge. För barn som behövde socioemotionellt stöd blev ofta väntetiden och kravet på att slutfölja uppgifter för mycket för dem.

Samlingen har varit en del av småbarnspedagogikens verksamhet länge. Åberg (2018, ss. 40-41) pratar om samlingens betydelse och funderar på vem samlingen egentligen är viktig för och för vem innehållet är planerat – barnen eller de vuxna? Hon berättar att hon själv märkte, i sitt eget arbete inom den svenska förskolan, att många barn ofta deltog i samlingen mot sin egen vilja och då gick största delen av tiden åt till att säga till barnen att sitta ordentligt, lyssna och följa med. Hon menar att det direkt märktes en skillnad när de bestämde sig för att istället fråga barnen vad de tycker är intressant och hur de skulle vilja att samlingen hålls. De prövade att låta barnen själva delta i samlingarna genom att barnen fick vara med och planera innehållet, var samlingen skulle hållas och i hur stora grupper. Personalens roll i samlingarna blev således en helt annan än vad den tidigare varit, medan barnen hade huvudrollen. Detta resulterade i att barnen med större iver deltog i samlingarna och tjtandet om att sitta fint och lyssna ordentligt försvann.

Ahonen (2015, s. 182) tar upp det faktum att trots att många pratar om barnens delaktighet och frihet att få välja själv som något bra håller alla inte riktigt med om det. Flera lärare inom småbarnspedagogik tror att om framför allt barn med ett utagerande beteende får för mycket frihet uppstår det lättare situationer som kännetecknas som utmanande, medan organiserad verksamhet i sin tur förebygger störande eller utagerande beteenden. Det här håller Sandberg (2014, ss. 219, 246) med om och hon anser att rutiner och regler inte behöver vara en dålig sak. Hon anser att de färdiga rutinerna och planerade aktiviteterna kan vara ett hinder för vissa barn, men för andra barn kan strukturerade aktiviteter underlätta engagemanget i aktiviteten och på det viset öka barnets delaktighet i verksamheten.

6.2 Inkludering och engagemang

Ett sätt att göra alla barn delaktiga i verksamheten inom småbarnspedagogiken utan att sätta ett för stort ansvar på barnen är att arbeta med ett inkluderande arbetssätt. Ett barn med ett utagerande beteende riskerar ofta att bli exkluderat ur gruppen vilket innebär att barnet på grund av sitt beteende blir borttaget från gruppen. Exkluderingen beror mycket på personalens bemötande av barnet i olika situationer. Ibland kan det vara nödvändigt att flytta bort barnet från resten av gruppen för att skydda de andra barnen om det finns risk för att barnet skadar sig själv eller de andra med sitt beteende, men det är också mycket viktigt att inte upprepade gånger bemöta barnets oönskade beteende på ett negativt sätt. Personalens syn på barnet förmedlas lätt till de andra barnen i gruppen och kan leda till att de andra barnen upplever barnet i fråga som jobbigt. Ett inkluderande arbetssätt i det här fallet innebär alltså att man strävar efter att möta barnet i den grupp barnet tillhör och arbeta med utmaningarna där. Genom uppmuntring, respekt och uppskattning strävar man efter att ge barnet positiva erfarenheter och känslan av att man hör till och är en del av gruppen. Ett inkluderande arbetssätt kräver dock mycket jobb, resurser, engagemang hos personalen och ibland också stöd utifrån. (Socialstyrelsen, 2010, ss. 30-32.)

Wallberg pratar om inkludering som ett sätt att arbeta där man letar efter hinder i miljön istället för svårigheter hos barnet. Hon anser att man ska låta bli att kategorisera barnen i gruppen för mycket med tankesättet vem behöver vad, utan istället bemöta gruppen utgående från att det är en grupp med många olika behov och olika förutsättningar och fundera på hur man kan få just den här gruppen att fungera ihop. Pinola betonar att man ska utgå från att alla barn ska kunna delta i verksamheten från början och planera den utgående från de barn som har det svårast, eftersom alla då har lika stora förutsättningar för att klara av det. Till

exempel kan man använda sig av bilder som stöd i olika sammanhang för att alla barn ska ha förutsättningar att veta vad som förväntas av dem (se kapitel 6.4). Pinola anser också att många barn kan uppvisa ett utagerande beteende om de upplever att de inte klarar av något. Om då verksamheten inte är planerad utgående från att alla barn har förutsättningar för att klara av den uppstår det utagerande beteendet allt oftare. (Pinola & Wallberg, 2015.)

Inkludering hänger också ihop med begreppet engagemang som innebär hur barnet interagerar med andra barn eller vuxna i aktiviteter. De barn som visar mindre engagemang i barngruppen är de barn som har ett utagerande beteende eller annat behov av särskilt stöd. Dessa barn är inte lika engagerade i olika aktiviteter, eller är engagerade en kortare tid och det kan i sin tur vara en risk för deras utveckling, inlärning och välmående. Barn med ett utagerande beteende har ofta en negativ effekt på deras omgivning på grund av sin begränsade självreglering och därför behöver personalen engagera dem i verksamheter och stöda barn att få dem med i aktiviteter och få dem fokuserade på aktiviteten. (Sjöman, 2018, ss. 25-27, 39, 89.) Två viktiga faktorer som påverkar barnets engagemang i aktiviteter är deras positiva relationer med andra barn och personalens förmåga att lägga märke till och engagera barnen i aktiviteterna på daghemmen. I strukturerade aktiviteter som personalen håller är det lättare för barnen att vara engagerade. (Sandberg, 2014, s. 246.)

Att låta barnen vara delaktiga på daghem kan alltså ha både positiva och negativa effekter för ett barn med ett utagerande beteende. För vissa barn kan ansvaret att välja själv bli för stort vilket kan leda till att barnet snarare blir oroligt och det utagerande beteendet förstärks. För de barnen är i så fall en mer rutinerad vardag bättre, där barnet har klart för sig vad som förväntas av honom eller henne. För andra barn är det däremot lättare att följa med och koncentrera sig om de själva får vara med och bestämma hur verksamheten ska hållas, som till exempel i exemplet med samlingsen. Att inkludera alla barn genom att skapa förutsättningar för att alla ska klara av verksamheten är därför bra för barn med utagerande beteende eftersom det klargör för dem vad som förväntas av dem och ger dem då större chans att klara av olika situationer.

6.3 Lösningfokuserade förhållningssätt

Barn som beter sig utagerande behöver uppmuntran, beröm och ett positivt bemötande trots det oönskade beteendet (Socialstyrelsen, 2010, s. 31). Förhållningssätt som betonar vikten av detta är olika lösningfokuserade förhållningssätt. Att arbeta lösningfokuserat är ett relativt nytt förhållningssätt att arbeta på med barn med ett utagerande beteende. Med

lösningfokuserade förhållningssätt bygger man tillsammans med barnet upp en relation som präglas av faktorer så som respekt och ömsesidighet, där man strävar efter att fokusera på barnets positiva sidor. (Olsson & Olsson, 2017, ss. 118-119.)

Positiva känslor stärker människans kognitiva förmåga, ökar uthållighet och återhämtningsförmåga, förstärker relationer och skapar en större chans för att lyckas i livet. Barn som är lyckliga och välmående är ofta tacksammare, vänligare, hjälpsamma och samarbetsvilliga. De klarar också bättre av att skapa vänskapsrelationer, att behärska stressiga situationer och de har allmänt en bättre hälsa. (Leskisenoja, 2019, ss. 19-22.) Ett lösningfokuserat förhållningssätt kan därför anses vara viktigt när man jobbar med barn med utagerande beteende för att stärka deras tro på de egna förmågorna och skapa en stark självbild. Dessutom spelar förhållningssättet en avgörande roll för barnets vidare utveckling. (Olsson & Olsson, 2017, ss. 141-142.) Till lösningfokuserade förhållningssätt hör bland annat lågaffektivt bemötande, positiv pedagogik och ICDP. Dessa kommer beskrivas mer ingående.

6.3.1 Lågaffektivt bemötande

Lågaffektivt bemötande är ett förhållningssätt bestående av olika metoder och tillvägagångssätt som kan tillämpas i praktiken (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017, ss. 176-180). Man kan använda det inom olika verksamheter och med olika åldersgrupper, till exempel inom småbarnspedagogiken. Genom att arbeta med lågaffektivt bemötande på daghem strävar man till att stöda och öka bland annat självkontroll hos barn, detta bland annat genom att skapa bra förutsättningar för att träna på alternativa handlingssätt. Lågaffektivt bemötande utgår från tre punkter och dessa är att hantera situationer som uppstår på grund av exempelvis stress och kaos, utvärdera orsakerna till situationen och förändra så att liknande situationer inte uppstår på nytt. Förebyggande arbete är även en viktig del. Man strävar alltid till att hantera det som händer på bästa möjliga sätt samtidigt som man fokuserar på att barnet ska återfå självkontrollen. (Hejlskov Elvén & Sjölund, 2018, ss. 13, 32; Kullberg, 2020).

Utgångspunkten för ett lågaffektivt bemötande är att det finns svårigheter i att reglera affekt. Affektregleringsmodellen används mycket då man arbetar lågaffektivt. Modellen består av fem olika faser som är vardag, upptrappning, kaos, nedtrappning och återigen vardag. Mellan vardags- och upptrappningsfasen finns en så kallad affektutlösare, som exempelvis kan vara en händelse som barnet reagerar starkt på och som leder till att han eller hon blir upprört

eller argt. Då ett barn hamnar i kaosfasen har barnet ingen kontroll över sig själv längre och beteendet som personalen då ser är vare sig strategiskt eller planerat. Det är då man senast är tvungen att ingripa men man strävar dock till att ingripa redan i upptrappningsfasen eftersom barnet fortfarande då kan kontrollera sig själv och sina känslor någorlunda bra. (Hejlskov Elvén & Sjölund, 2018, ss. 32-36, 67.) Målet är dock alltid att barnet inte ska hamna i kaosfasen och detta betyder att det är viktigt att arbeta effektivt redan i upptrappningsfasen. Om kaosfasen ändå uppstår ska man alltid försöka göra den så kort som möjligt. Man ska kunna erbjuda alternativa handlingsätt åt barnet för att han eller hon ska kunna komma ur den snabbast möjligast. Det är även viktigt att fortsätta på samma vis i nedtrappningsfasen för att undvika att barnet hamnar i kaosfasen återigen. (Kullberg, 2020).

Det är viktigt att alltid komma ihåg att barn gör sitt bästa och att de gör rätt om de verkligen har förutsättningarna för att göra det. Som personal behöver man själv kunna hålla lugnet och inte hamna i affektsmitta. Blir personalen stressad och arg smittar det sig vidare till barnet och situationen eskalerar ytterligare. Andra viktiga punkter är att man inte ska stå alldeles för nära barnet samtidigt som man också bör undvika ögonkontakt. Man bör vara avslappnad i kroppen och tala med en så lugn röst som möjligt. Fysisk kontakt, exempelvis kortvariga medrörelser, ska användas endast vid nödsituationer då man bedömer att inte något annat tillvägagångssätt fungerar eller då andra barn är i fara för att råka illa ut. Man ska gärna prata så lite som möjligt och endast göra det då man är säker på att man har barnets uppmärksamhet. Att erbjuda tröst är en bra sak men det ska inte vara påtvingat. Avledning, till exempel genom att erbjuda en annan aktivitet eller tala om sådant som intresserar barnet, kan vara en bra hanteringsstrategi som har visat sig ofta fungera bra i praktiken. (Hejlskov Elvén & Sjölund, 2018, ss. 46-54, 64, 80-84.)

I en artikel på Svenska Yle (2020) menar Hejlskov Elvén att många missförstår lågaffektivt bemötande och tror det betyder att man låter barn bete sig hur som helst utan att ingripa. Han poängterar att det inte handlar om att man inte skulle göra något åt saken då barn beter sig våldsamt, utan det handlar istället om att bemöta beteendet lugnt istället för att själv tappa kontrollen. Han anser att det är viktigt att hela tiden tänka på hur man hanterar en situation och i efterhand utvärdera situationen som uppstod och fundera på hur man kan undvika att en liknande situation uppstår på nytt. Han menar vidare att lågaffektivt bemötande handlar om mänskliga rättigheter och självbestämmanderätt. Istället för att lära barn att bli lydiga anser han att man ska lära barn bestämma själva för att de ska bli självständiga vuxna.

6.3.2 Positiv pedagogik

Ett annat lösningsfokuserat förhållningssätt är positiv pedagogik. Grundaren av positiv pedagogik, Martin Seligman, har skapat en teori för välmående vid namn *perma*. Ordet kommer från engelskans positive emotions, engagement, relationships, meaning och accomplishment. På svenska översätts dessa till positiva känslor, engagemang, relationer, mening och att uppnå något. Dessa kan ses som fem superkrafter som tillsammans binder ihop den positiva pedagogikens viktigaste punkter. Teorin utgår från att individens välmående förbättras när de fem olika superkrafterna förstärks. Man borde därför inom småbarnspedagogiken göra superkrafterna till en del av den vardagliga verksamheten. För barns välmående är det viktigt att verksamheten på daghem utgår från ett positivt förhållningssätt för att främja barnens hälsa, utveckling och välbefinnande. (Leskisenoja, 2019, ss. 63-64; Hejlskov Elvén & Sjölund, 2018, ss. 130-132.)

Att utgå från ett positivt förhållningssätt innebär inte att man undviker de negativa känslorna. De negativa känslorna är viktiga för människans utveckling och kan hjälpa oss att sträva mot nödvändiga förändringar i livet samt att uppmärksamma eventuella faror. Det handlar om att hitta en balans mellan de positiva och de negativa känslorna, där man inte låter det negativa ta över det positiva. Inom småbarnspedagogiken innebär detta att man inte förnekar barnens negativa känslor och upplevelser eller undviker utmaningar, man bemöter dem istället genom att acceptera och uppskatta barnet som han eller hon är, man tror på barnets resurser och möjligheter och framför allt bemöter man barnet omsorgsfullt och stöder barnet i att bygga upp en stark självbild. (Leskisenoja, 2019, ss. 22, 43.) När negativa känslor, motgångar eller andra svårigheter uppstår strävar man efter att bemöta dem ur ett positivt synsätt (Kumpulainen, Mikkola, Rajala, Hilppö, & Lipponen, 2014, s. 228).

Enligt Leskisenoja (2019, s. 50) berättar många som jobbar inom småbarnspedagogiken att de sett förändringar i beteenden hos barn i behov av särskilt stöd efter att de börjat använda sig av positiv pedagogik. Istället för att haka upp sig på barnets varje negativa ord eller beteende började man bemöta barnet ur ett positivt synsätt och söka efter positiva faktorer i barnets beteende att berömma och uppmuntra. Också Ahonen (2015, s. 190) tar upp att positiv feedback eller beröm har en stor betydelse för barnets socioemotionella utveckling. Bygdås (2018, s. 1) anser att beröm är något som ska ges barn då barnet beter sig eller gör något bra. Beröm utvecklar barnets förmåga att handskas med motgångar och det leder till ett positivt beteende. Hedström (2014, ss. 13-14) håller med detta påstående och menar dessutom att genom beröm kan man på bästa sätt få fram det önskvärda beteendet hos

individer. Dessutom främjar användandet av positiv pedagogik på daghem också relationen mellan barnet och de vuxna. De vuxnas positiva förhållningssätt avspeglas på barngruppen och utmaningar anses vara lättare att bemöta som följd av det positiva förhållningssättet. (Leskisenoja, 2019, s. 49.)

6.3.3 ICDP

Det tredje lösningsfokuserat förhållningssätt som presenteras i detta arbete är ICDP, som är en förkortning av engelskans ”International Child Development Programme”. Det är en förebyggande och hälsofrämjande samtalsmetod som personal på daghem kan arbeta utgående från tillsammans med barn som har ett utagerande beteende. ICDP har sin utgångspunkt i FN:s barnkonvention och bygger på olika psykologiska teorier som kan tillämpas i det praktiska arbetet med barn. Personalen ska genom samspel och dialog kunna vägleda barnet och ge honom eller henne alternativa handlingssätt då de känner att frustrationen blir för stor. Man strävar till att barnet ska fungera i sociala sammanhang utan att det utagerande beteendet uppstår. (Olsson & Olsson, 2017, ss. 141-142.) De som arbetar med vägledande samspel kan också stöda och vägleda föräldrarna för att deras samspel med sitt barn ska bli bättre (Hundeide, 2009, s. 10).

6.4 Tydliggörande pedagogik

Tydliggörande pedagogik är en metod som är utvecklad inom Division Teacch i USA. Syftet med metoden är att göra olika situationer, händelser och handlingar som sker i vardagen mer begripliga, hanterbara och meningsfulla. Detta gör man bland annat med hjälp av olika former av visuellt stöd där man strävar efter att ge tydliga svar på frågor gällande varför, vad, var, med vem, när, hur, hur länge, hur mycket och vad som händer sedan. Dessa brukar kallas för nyckelfrågor och bör besvaras för att barn ska må bra, lära sig samt utvecklas. Kort sagt handlar den tydliggörande pedagogiken om att anpassa verksamhetsmiljön enligt barnets behov och utvecklingsnivå, om personalens kommunikation med barnen samt om personalens bemötande. (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reuterswärd, 2019, ss. 9-10, 56-57, 61-62.)

I början användes metoden främst med personer inom autismspektrumet men idag använder man metoden med olika målgrupper oberoende av deras ålder, utvecklingsskede eller bakomliggande diagnos. Inom småbarnspedagogiken är tydliggörande pedagogik en bra metod att tillämpa då man vill stöda ett barn i hans eller hennes utveckling av olika

färdigheter. Att använda metoden gynnar även alla barn i barngruppen med tanke på att ökad tydlighet främjar välmående. Ökad tydlighet skapar även trygghet vilket möjliggör att barn ges tillfälle att fokusera på annat än att behöva försöka förstå vad som sker just nu eller vad som ska ske efteråt. (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reuterswärd, 2019, s. 57.)

Den så kallade isbergsmodellen används ofta inom den tydliggörande pedagogiken och illustrerar hur man bör bemöta dessa barn. Barnets beteende är det synliga, det som personalen och andra ser, och illustreras som toppen av ett isberg. De bakomliggande orsakerna till beteende är det som man inte ser med ögat, det som alltså är under ytan. Det är det som personalen behöver kunna se för att kunna förstå varför ett barn beter sig som han eller hon gör i vissa situationer och för att kunna planera lämpliga stöd för framtida situationer. (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reuterswärd, 2019, ss. 57-60.)

Det finns en hel del olika visuella stöd som man kan använda i praktiken och som besvarar nyckelfrågorna. Visuellt stöd består främst av bilder och symboler men även tecken. Man brukar tala om AKK, alternativ och kompletterande kommunikation, då det är frågan om olika bilder och/eller symboler som stöd. TAKK, tecken som AKK, är sedan olika tecken som kan fungera som stöd och som bygger på teckenspråket. De olika visuella stöden (även kallat de tydliggörande verktygen) som man kan använda inom småbarnspedagogiken är bland annat seriesamtal, ritprat, olika scheman, fotografier och bilder, sociala berättelser, time timer och timstock. (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reuterswärd, 2019, ss. 63-75, 83-94.) Ett barn med ett utagerande beteende har ofta svårt med språket och kommunikationen och när barnet inte klarar av att kommunicera och blir missförstått uppstår ofta frustration och barnet kan börja agera utåt. Genom att då använda sig av exempelvis bilder kan barnet själv, med hjälp av bilderna, visa vad han eller hon menar eller vill när språket inte räcker till. Personalen kan också genom att peka på en bild förklara vad nästa moment är vid till exempel påklädning, och barnet har då lättare att uppfatta vad som nu förväntas av honom eller henne. (Hedström, 2014, ss. 121-122.)

Tydliggörande pedagogik kan även handla om att ta bort eller minska på faktorer i miljön på daghemmet som kan störa exempelvis barnets koncentrationsförmåga. Detta möjliggör för en lugnare miljö och underlättar själva informationsöverföringen för barnet. Barnet får då alltså inte för många intryck av omgivningen och kan istället fästa sin uppmärksamhet på en sak. Mycket ljud, en hög ljudnivå eller för mycket teckningar på väggarna är exempel på faktorer som kan bidra till otydlighet. Det är även bra att man som personal jobbar på det

egna arbetssättet och blir mer tydlig i den egna kommunikationen och tänker över sitt kroppsspråk, bland annat då man ger instruktioner till barn. Istället för att bara säga var något specifikt föremål ligger kan man tillika använda kroppsspråket för att ytterligare förtydliga detta. (Edfelt, Sjölund, Jahn, & Reuterswärd, 2019, ss. 76-82.)

6.5 Träning av socioemotionella färdigheter i leken

Leken är en viktig del för barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Genom leken får barnet möjlighet att vara aktiv och bearbeta egna erfarenheter och upplevelser. I leken utvecklas sociala relationer, barnet övar sina sociala färdigheter och skapar en uppfattning om sig själv och omvärlden. Barnet använder sig aktivt av den egna fantasin och prövar på nya saker som intresserar. Leken skapar också goda förutsättningar för att träna språk, känsloreglering och kognitiva färdigheter. Grunderna för planen för småbarnspedagogik betonar småbarnspedagogikens uppgift att erbjuda alla barn möjligheten till lek. Personalens uppgift är att handleda barnen i leken och se till att alla barn har samma möjlighet för att delta utifrån de egna förutsättningarna och förmågorna. (Utbildningsstyrelsen, 2018, ss. 31, 40-41.)

I och med att barn med utagerande beteende ofta har svårigheter med sina sociala färdigheter har de ofta också svårt med socialt samspel med andra barn i gruppen. För att stöda barns sociala färdigheter kan man som vuxen ta del av interaktionen mellan barnen och deras lek för att hjälpa barnet förstå de känslor som uppkommer i leken och vid behov kunna gå emellan då det uppstår konflikter (Sandberg, 2014, s. 208). Man kan också på förhand tillsammans med ett barn som har svårt med samspel gå igenom vad som förväntas av barnet i olika situationer och vad barnet kan göra om det uppstår en konflikt (Serenius-Sirve, Kippola-Pääkkönen, Martin, & Hietaranta, 2012, s. 41). Som vuxen kan man inte förvänta sig att dessa barn ska fungera i leksituationer på egen hand utan att det uppstår konflikter (Olsson & Olsson, 2017, ss. 49-56). Personalen har en viktig uppgift att genom stöd, närvaro och lyhörddhet få med alla barn i leken så att ingen blir utanför (Skolforskningsinstitutet, 2019, s. 54). Om en vuxen inte är närvarande i barnens lek så att barnen känner att de får emotionellt stöd vid behov av den vuxna, känner barnen att de är tvungna att hela tiden vara uppmärksamma. Det här leder i sin tur till att signalsubstanser kopplade till aggressivitet och hyperaktivitet ökar medan signalsubstansen kopplad till belåtenhet eller tillfredsställelse minskar. (Köngäs, 2019, s. 151.)

Jakobsson Lundin (2019, ss. 118-119) tar upp fyra olika sätt som personalen kan gå med och stöda barnet i leken på. Som närgranskare håller sig den vuxna lite på sidan om, men har ändå aktiv koll på det som händer i leken och nickar medgivande och visar genom olika gester att han eller hon tycker leken är bra. Som rekvisitör kan den vuxna komma med olika förslag eller ge rekvisita åt barnen för att vidareutveckla leken, utan att själv aktivt delta. Som medlekare har den vuxna en egen roll i leken och som lekledare har han eller hon det huvudsakliga ansvaret för att dra lekens gång. Sandberg (2014, ss. 206-209) nämner att när den vuxna är den som drar igång leken kan han eller hon sedan ta ett steg tillbaka och låta barnen ta över, men ändå visa att han eller hon finns nära och kan stöda barnen vid behov. Skolforskningsinstitutet i Sverige (2019, ss. 17-18) har gjort en sammanställning av flera studier och resultatet av sammanställningen påvisar att personalens handlingar i barns leksituationer har stor betydelse för att påverka barnens utveckling av sociala förmågor. De här handlingarna har de sammanfattat till tre kategorier; att regissera leken, delta i leken och observera och reflektera över leken.

Ett sätt att träna socioemotionella färdigheter med barn är att använda sig av EQ-dockan Friendly. Friendly är en karaktär med sex olika känslor; glad, arg, ledsen, sur, rädd och lugn. Meningen med dockan är att träna emotionell intelligens med barnen och göra de olika känslorna synliga och till något konkret i vardagen. Dockan ska bli en levande karaktär på daghemmet som barnen får vara med och skapa och som kan hjälpa barnen att känna igen och förstå de olika känslorna. Dockan kan tillämpas i olika situationer och kan användas till exempel genom lek. Det finns färdigt planerade lekar, bilder och övningar för varje känsla som man kan använda med barnen. De går ut på att reflektera tillsammans med barnen över vilken känsla dockan känner, hur känslan ser ut och känns i kroppen och varför känslan uppstår. Utöver det kan man ha dockorna framme på daghemmet så att barnen när som helst kan använda sig av dem. Dockan stöder också barnets språkutveckling och barnet kan därför ha nytta av den i till exempel en konfliktsituation, där dockan kan fungera som verktyg för att hjälpa barnet att fundera på vad som hände och vilken känsla som uppstod. Således stöder användningen av dockan också barnets sociala kunskaper och samspelet med andra barn. (Gottberg M.-P. , 2017, ss. 15, 24, 172-175, 222.)

6.6 Smågruppsverksamhet

Ahonen (2015, ss. 181, 188-189) noterade i sin studie att de flesta utmanande situationerna på daghem uppstod under organiserade stunder där det var fler än 10 barn på plats samtidigt.

Studien visar alltså att utmanande situationer uppstod i mindre mån då verksamheten indelades i smågrupper. Personalen upplevde att de har lättare att interagera med barnen samt stöda barnens enskilda behov då de är i mindre grupper. I smågrupper såg man också att det är betydligt lättare att förutse olika utmanande situationer som kunde uppstå. Personalen ansåg att det var lättare att se barnets syn på situationen i mindre grupper, då man också ofta själv var närvarande och kunde se vilka faktorer som ledde till att situationen utbröts. Många barn hade också lättare att koncentrera sig i smågrupper vilket gjorde att de var mer emotionellt närvarande i verksamheten. Barnen behövde inte heller vänta lika mycket när de var indelade i mindre grupper.

Personalen såg alltså bara fördelar med att ha smågruppsverksamheter. De lade märke till att smågruppsverksamheten var viktig för alla barn, men speciellt avgörande för de barn som behövde socioemotionellt stöd. Enligt personalen förändrades barnens beteende då de var i smågrupper jämfört med hur de betedde sig i större grupper. Till exempel förekom det mindre rastlöshet bland barnen. Det var även lättare för barnen att uttrycka sig i smågrupper där det fanns tid och utrymme för lugna diskussioner och reflektioner. (Ahonen, 2015, ss. 170-172.)

I en studie utförd på daghem i Finland och Estland framkom det att personalen upplever att många barn i en grupp är en utmaning för dem eftersom de inte har tillräckligt med tid att observera barnen individuellt. De måste dessutom noggrant planera hur de ska använda utrymmen genom att möblera om, och barnens möjligheter till lek blir begränsade vilket påverkar framför allt de barn som mår bättre av att vara i mindre grupper. (Ugaste & Niikko, 2015, ss. 472-473.) De yngre barnen påverkas mera av gruppstorleken och upplever mera stress. Det är bättre för barnens välmående att det finns flera vuxna i barngruppen, men kontakt med många vuxna kan dock också bli stressigt för barnen. (Williams, Sheridan, & Samuelsson, 2016, ss. 56-57.) Större grupper påverkar barnens välmående och personalen upplever att de inte hinner se alla barns individuella behov och se i vilket skede deras utveckling är och vad de behöver stöd i (Ugaste & Niikko, 2015, ss. 424, 430). Att arbeta i mindre grupper minskar även barnens stressnivåer (Davidsson & Juslin, 2016, s. 20).

Sammanfattningsvis finns det en hel del stödåtgärder som personalen kan implementera på daghem för att stöda barn med ett utagerande beteende. Det är viktigt att personalen funderar på hur de gör barnen delaktiga samt inkluderar dem i verksamheten, eftersom ett barn med utagerande beteende löper större risk än de andra barnen att bli exkluderat ur gruppen på

grund av sitt beteende. Personalen bör se de olika situationerna som uppstår ur barnets perspektiv och utgå från varje barns individuella behov. Ett positivt och lösningsfokuserat förhållningssätt stöder barnet, liksom också verksamhet i mindre grupper, personalens närvaro, att skapa förutsättningar för alla barn genom att använda sig av tecken och bilder samt att genom leken på olika sätt träna barnets socioemotionella färdigheter och samspel med andra barn.

7 Resultat

I det här kapitlet presenteras resultatet av litteraturstudien. Resultatet sammanfattas utgående från de teman och kategorier som framkommer i innehållsanalysen (se kapitel 3.2). De teman som uppkom var centrala begrepp, risk- och skyddsfaktorer, det utagerande beteendet som riskfaktor, bakomliggande faktorer till det utagerande beteendet, personalens beredskap för att stöda barnet samt resursförstärkande stödåtgärder på daghem.

För att kunna ta reda på syftet för arbetet, alltså ta reda på hur personalen kan stöda ett barn med ett utagerande beteende på daghem, måste skribenterna först ta reda på hur beteendet beskrivs i litteraturen. Skribenterna hittade många benämningar för ett utagerande beteende, där de vanligaste var trotsigt beteende, aggressivt beteende och utmanande beteende. Gemensamt för begreppen var ett beteende som präglas av svårigheter med självreglering, känslohantering och socialt samspel. Ett annat begrepp som ofta förekom i litteratur om utagerande beteende var socioemotionella färdigheter eller svårigheter och därför valde skribenterna att också ta upp och förklara det begreppet i arbetet, då utagerande beteende kan uppstå som en följd av socioemotionella svårigheter hos barnet. Begreppen utagerande beteende och socioemotionella färdigheter beskrivs mer ingående i kapitel 2.1.

Vidare kom det upp i litteraturen om risk- och skyddsfaktorer för barn med ett utagerande beteende. Risk- och skyddsfaktorer kan påverka huruvida ett utagerande beteende utvecklas hos ett barn. Både risk- och skyddsfaktorerna kan vara antingen inom barnet själv, till exempel socioemotionella svårigheter (risk) eller goda sociala färdigheter (skyddsfaktor), eller finnas i omgivningen, till exempel familjeförhållanden (trygga / otrygga). När man utreder ett barns behov av stöd bör man kartlägga hans eller hennes risk- och skyddsfaktorer. Ytterligare kom det i litteraturen fram att det utagerande beteendet i sig kan vara en riskfaktor för barnet för vidare problem i framtiden. Svårigheter med att förstå sociala konstruktioner och att uttrycka sig kan leda till att barnet utsätts för exkludering och mobbning och i det

långa loppet kan det leda till större problem som kriminalitet, arbetslöshet, psykisk ohälsa och missbruk. De olika risk- och skyddsfaktorer valde skribenterna att ha med i bakgrunden för arbetet som en förklaring till varför det är viktigt att man i tid ingriper och stöder de här barnen för att förebygga vidare risker i framtiden samt betona vikten av att hjälpa barnet att utveckla en stark resiliens.

I innehållsanalysen kan man se att utgående från kategorierna för temat bakomliggande faktorer är de vanligaste orsakerna bakom ett barns utagerande beteende utmaningar med exekutiva, språkliga och kognitiva färdigheter, sociala färdigheter och självreglering. De här barnen har ofta utmaningar med att känna igen känslor och därmed också svårt att hantera dem. Dessutom kan de ha svårt med språket och kommunikationen vilket leder till att de lättare blir missförstådda och det uppstår frustration. Barnet kan också ha svårt att uppfatta vad som förväntas av honom eller henne och att kunna förutse vad olika situationer leder till (konsekvenstänkande). På grund av svårigheter med sociala kunskaper och självreglering har barnet ofta svårt att fungera i grupp och det uppstår problem i kompisrelationer. Resultatet visar på att de här barnen ofta upplevs som stökiga eller bråkiga, även om det inte är barnets mening.

I innehållsanalysen var de kategorier som uppkom under temat beredskap för personalens förmåga till anknytning, interaktion, kartläggning och pedagogisk dokumentation. I litteraturstudien framkom det att personalen bör vara medveten om betydelsen av sin egen roll i arbetet med barn med ett utagerande beteende samt vad som krävs av dem för att kunna stöda barnet. De viktigaste punkterna som framkom i litteraturstudien var betydelsen av anknytning mellan barnet och de vuxna i personalen, interaktionen samt bemötandet. Anknytningen är viktig i och med att barnet spenderar en stor del av sin vardag på daghemmet och personalen då är de vuxna som barnet söker sig till när han eller hon behöver trygghet och tröst. Resultatet visar på att barn som har en trygg anknytning till personalen på daghemmet är mer självständiga vilket främjar barnets sociala kompetens och relationer med andra barn. Interaktionen och bemötandet påverkar i sin tur barnets emotionella välmående. Barnet behöver emotionellt närvarande vuxna som visar uppskattning och stärker barnets positiva sidor, så att barnet får en upplevelse av att han eller hon är betydelsefull och för att undvika att barnet upplever sig själv som sämre än de andra barnen. I arbetet framkom också att personalen bör vara medvetna om egna eventuella känslomässiga trauman för att kunna ge barnet det emotionella stöd han eller hon behöver.

För att kunna ge det rätta stödet till barnet krävs det att man kartlägger barnets utagerande beteende. Kartläggningen hjälper personalen att se i vilka situationer det utagerande beteendet uppstår samt vad som eventuellt leder till situationen. Litteraturstudien visar att pedagogisk dokumentation är ett sätt att observera barnets eventuella behov av stöd. Användning av pedagogisk dokumentation med ett barn med ett utagerande beteende har visat sig möjliggöra att i tid kunna se vilka situationer barnet behöver stöd i samt hitta de rätta stödåtgärderna för barnet. Forskning visar dock också på att personalen i dokumenteringen ofta fokuserar på vad barnet bör lära sig istället för hur man kan stöda barnet i hans eller hennes utmaningar.

I kategorierna för temat stödåtgärder i praktiken i innehållsanalysen kan man se att skribenterna under litteraturstudiens gång hittade flera olika metoder och förhållningssätt som kan stöda barnet. En sak som ansågs viktigt var att alla barn, oberoende utmaningar och svårigheter, får vara delaktiga i verksamheten samt inkluderas i gruppen. Resultatet visar delvis på att om verksamheten utgår från barnens behov och barnen får mera makt i att vara med och bestämma över verksamheten minskar också det utagerande beteendet där barnen blir rastlösa och trotsiga. Det lyftes dock också upp att barn med utagerande beteende är i behov av rutiner och regler för att undvika att beteendet uppstår samt för att öka barnets engagemang i verksamheten. Vissa anser alltså att rutiner och regler i stor utsträckning leder till att det utagerande beteendet ökar medan andra menar att organiserad verksamhet förebygger det utagerande beteendet. Inkludering nämndes som en bra sak, som kan öka barnets engagemang i verksamheten. Genom att skapa en inkluderande miljö med förutsättningar för alla barn kan man se till att också barn med utagerande beteende som kan ha svårt att klara av vissa saker, också får känna att de kan och klarar av saker.

Leken sågs i litteraturen som ett tillfälle att stöda barns socioemotionella färdigheter och det sociala samspelet genom att personalen är närvarande i barnens lek samt genom att använda sig av EQ-dockor i den vardagliga verksamheten. Genom att vara närvarande i barnens lek och handleda barnen främjar man barnets sociala samspel med andra barn, då personalens närvaro har visat sig minska på aggressivitet och hyperaktivitet hos barnen. Användningen av EQ-dockor hjälper i sin tur barnet att sätta namn på och känna igen olika känslor och genom att ha med dockan i vardagen på daghemmet kan man göra olika känslor till en del av den dagliga verksamheten. Dockan kan användas genom lek både i organiserad verksamhet av personalen eller bland barnen i deras fria lek. Personalens närvaro och emotionella stöd hjälper barnet att lära sig förstå och hantera sina egna känslor.

Närvaron spelade också en positiv roll när det pratades om smågruppsverksamhet, som i litteraturstudien visat sig vara extra viktig för barn med socioemotionella svårigheter. Barn med utagerande beteende behöver personalens stöd och hjälp mer och i smågrupper har personalen större möjligheter att se barns enskilda behov och följa med barnets utveckling. I mindre grupper främjas också barnets språkliga, sociala och socioemotionella färdigheter och stressnivåer minskar. För att träna barnets språk och kommunikation kom det också fram att man kan använda sig av tecken och bilder för att barnet lättare ska kunna både kommunicera själv, men också lättare kunna förstå vad som förväntas av honom eller henne eller vad som ska hända till näst.

Sammanfattningsvis är alltså det viktigaste i stöddandet av ett barn med ett utagerande beteende att personalen är *medveten* om vilka *bakomliggande faktorer* det kan finnas till beteendet. För att kunna lägga in rätt stöd till barnet bör man *kartlägga* beteendet och detta kan göras genom *pedagogisk dokumentation*. Personalen bör sedan vara *närvarande*, lyhörd inför *barnets behov*, hjälpa barnet att sätta namn på och känna igen olika *känslor*, ha ett *positivt* och *varmt bemötande* mot barnet där man strävar efter att se barnets *styrkor* istället för svagheter, göra barnet *delaktig* i verksamheten enligt barnets utvecklingsnivå och förmåga samt att skapa en *inkluderande miljö* med förutsättningar för alla barn. Tydliga *rutiner* hjälper barnet att förstå vad som förväntas av honom eller henne. Genom att på olika sätt närvara i barnens *lek* och till exempel använda sig av *EQ-dockan* i den vardagliga verksamheten stöder man barnets socioemotionella färdigheter och sociala samspel med andra barn. Konkreta sätt att stöda barnet på är att arbeta i *smågrupper* och använda *tecken* och *bilder* för att stöda barnets kommunikation. De här förhållningssätten och metoderna ger barnet verktyg för att bygga en stark karaktär och bli *ett resursstarkt barn*.

8 Diskussion och kritisk granskning

Arbetet är en del av projektet Resursstarka barn – stöd till socialt utsatta barn inom småbarnspedagogiken vars syfte är att öka kunskaper om risker, dess effekter samt stödformer i barns vardag. Det här arbetet utgör en del av projektet genom att ta upp både risker med samt stödåtgärder för ett utagerande beteende bland barn i åldern 0–5. Arbetets resultat lyfter upp mobbning, missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa som risker som kan förekomma om man inte ingriper i ett barns utagerande beteende i tid. Arbetet tar också upp hur personalen på daghem kan stöda de här barnen med de utmaningar de har, för att

förebygga riskerna och social utsatthet. Arbetet är således betydande för projektet genom att bidra med kunskap om både risker och stödformer i barns vardag.

Arbetet svarar på både syfte och frågeställningar väl. Syftet med arbetet var att ta reda på hur personal inom småbarnspedagogiken kan stöda barn med utagerande beteende och genom hela arbetet besvaras detta. Stödet handlar inte enbart om olika metoder som man kan arbeta utgående från i praktiken utan också om hur man som professionell bemöter dessa barn, det egna förhållningssättet och hur själva verksamhetsmiljön kan påverka. Frågeställningen om bakomliggande faktorer till det utagerande beteendet besvaras i kapitel 4, där skribenterna lyfter fram kognitiva, språkliga, exekutiva, sociala färdigheter samt socioemotionell utveckling och självreglering som barnen kan behöva stöd i. Frågeställningen gällande personalens beredskap att stöda barnet besvaras i kapitel 5, där skribenterna diskuterar anknytning, interaktion och kartläggning av beteendet. Frågeställningen om hur man kan stöda barnet besvaras i kapitel 6 där olika resursförstärkande stödåtgärder och förhållningssätt som stöder barnet tas upp och diskuteras.

Skribenterna anser att arbetet är betydande både för projektet Resursstarka barn samt för småbarnspedagogiken i allmänhet. Arbetet bidrar med kunskap om vad det kan ligga för orsaker bakom ett utagerande beteende, vilket hjälper personalen att bättre förstå varför barnet beter sig som han eller hon gör. Arbetet lyfter också upp att stödet till de här barnen inte enbart handlar om olika konkreta metoder man kan använda med barnet, utan mycket handlar också om personalens egna förhållningssätt och hur man bemöter barnet. Skribenterna anser att de olika konkreta metoderna, tillsammans med ett positivt förhållningssätt och varmt bemötande, utgör ett heltäckande stöd för barnet. Den egna synen på barnet och det utagerande beteendet avspeglas i bemötandet och därför bör personalen vara medveten om betydelsen av de egna valen i situationer där barnet beter sig utagerande. Dessutom har skribenterna valt att lyfta upp risk- och skyddsfaktorer samt utagerande beteende som risk för att öka kunskapen om vikten av tidigt ingripande vilket i sin tur kan förebygga utmaningar senare i livet.

Resultatet i arbetet visar på att det redan finns en hel del uppmärksammade förhållningssätt och metoder för att arbeta med barn med utagerande beteende på daghem. I det här arbetet har skribenterna valt att främst ta upp förhållningssätt och inte enbart konkreta metoder. Trots att det finns metoder för att stöda barnet har skribenterna upplevt att personalen ofta

inte vet hur de ska stöda de här barnen på bästa sätt, detta beskrivs även mera i arbetets bakgrund. Skribenterna anser att vidare forskningsförslag därför kunde vara att ytterligare få fram ny kunskap om hur man i praktiken kan stöda de här barnen på daghemmen. Daghemmen idag lider ofta av personalbrist och på grund av det också tidsbrist och personalen har kanske inte alltid tid att sitta ner längre stunder varje dag för att arbeta med en viss metod med barnet. Skribenterna upplever därför att det kunde vara bra att få mer kunskap om hur man kan stöda de här barnen i vardagliga situationer på daghemmet, för att göra de situationer som skapar svårigheter lättare för barnet att hantera och klara av.

Som det togs upp i arbetet har även synen på barn med ett utagerande beteende förändrats med tiden. Förr var det vanligare att man såg på barnet som ett problem man måste göra något åt, medan man idag allt mer fokuserar på vilka hinder det förekommer i miljön barnet vistas i och strävar efter att hitta lösningar i omgivningen. I resultatet av arbetet syns också hur man idag vill fokusera på de yttre omständigheterna för att stöda barnet, genom att lyfta fram betydelsen av att personalen har ett positivt och varmt förhållningssätt till barnet, värderar interaktionen med barnet, är närvarande och skapar förutsättningar för alla barn. Skribenterna tror att genom att se på barnet som en individuell och unik individ med förutsättningar för att utvecklas, hjälper man barnet att bygga upp en stark karaktär och att bli självständig.

Arbetets resultat är tillförlitligt och utgår från vetenskapliga källor. Eftersom en del av materialet som inkluderats i arbetet är skrivet på engelska eller finska, som inte är skribenternas modersmål, finns det risk för att det kan förekomma språkliga feltolkningar eller felaktiga översättningar, vilket påverkar tillförlitligheten. Även användandet av sekundärkällor kan i vissa fall påverka tillförlitligheten negativt. Sekundärkällor har dock endast använts då det inte varit möjligt att hitta eller få tillgång till originalkällorna. Tillförlitligheten höjs av att flera olika, mångsidiga och relevanta källor har inkluderats. En stor del av litteraturen som använts är skriven av kända forskare inom ämnet socioemotionella svårigheter hos barn vilket också höjer tillförlitligheten. Artikelsökningar, databaser och sökord har dokumenterats noggrant. En stor del av källorna är från år 2015 och framåt vilket ger en aktuell bild av ämnet. Pålitliga databaser och andra sökmotorer har använts för sökandet av material. Resultatet kunde se annorlunda ut om skribenterna använt andra sökord samt andra kombinationer av sökord. Arbetet svarar på syftet och frågeställningar och därmed höjs tillförlitligheten ytterligare.

Metoden för arbetet är en litteraturstudie vars analysmetod är en innehållsanalys. Metoden för arbetet har fungerat bra och skribenterna har hittat svar på syfte och frågeställningar genom litteraturen som använts. Arbetet är skrivet under en tidsperiod på cirka fyra månader och tiden för själva litteratursökningen har därför varit begränsad. Tidsperioden har påverkat insamlandet av litteratur och om tidsramen för arbetet hade varit bredare kunde skribenterna ha satt mer tid på litteratursökning samt använt sig av fler databaser för att hitta mer relevant material, vilket kunde ha påverkat resultatet i arbetet. Mycket av den finländska forskningen som hittades fokuserade på barn med utmanande beteende, som också handlade om andra utmanande beteenden än enbart utagerande, vilket gjorde att det var svårare att hitta material från Finland jämfört med till exempel Sverige där utagerande beteende används aktivt i litteraturen. En annan metod som skribenterna diskuterade i början av arbetsprocessen var intervjustudier där man intervjuar personal om deras syn på området, alternativt utföra observationer. Dock finns det redan studier som tar upp personalens upplevelser och skribenterna valde därför att istället undersöka hur man kan stöda de här barnen, något som skribenterna upplever att det fortfarande saknas tillräcklig kunskap om.

Eftersom arbetet är skrivet av fyra socionomstuderande med inriktning på lärare inom småbarnspedagogik och alla skribenter har erfarenhet av att jobba på daghem har den egna synen på barn och utmaningarna med barn med utagerande beteende avspeglats under hela arbetsprocessen. Litteratursökningen baserade sig framför allt i början mycket på de egna upplevelserna och erfarenheterna och därför kunde resultatet i arbetet se annorlunda ut samt andra källor kunde ha valts att inkluderas om arbetet var skrivet av någon annan. Skribenterna har utgått från ett resursförstärkande perspektiv där barnet är en kompetent individ som alltid vill göra sitt bästa och har strävat efter att det perspektivet ska synas genom hela arbetet.

Styrkor i arbetet är att skribenterna från början tillsammans diskuterade vad man ville åstadkomma med arbetet. Alla skribenter har dessutom samma synsätt på barn och lärande och delar ett resursförstärkande synsätt inom småbarnspedagogiken. Till arbetets styrkor hör också att alla källor som använts i arbetet har diskuterats inom gruppen och på det sättet har skribenterna noggrant övervägt litteraturens relevans för arbetet. Skribenternas egen kunskap inom ämnet samt viljan att lära sig mer för att kunna sprida kunskap till andra, men också ha nytta av kunskapen själv i arbetslivet kan också ses som en styrka för arbetet. En svaghet är, som tidigare nämnt, att arbetet är skrivet under en relativt kort tidsperiod vilket påverkat både litteratursökningen och resultatet. En annan svaghet är att skribenterna

stundvis haft svårt att hitta tid för att sitta tillsammans och jobba och stora delar av arbetet har därför gjorts på distans.

Detta arbete kan fungera som ett stöd för personalen i arbetet med barn med utagerande beteende samt hjälpa personalen att ge barnet verktyg för att bli ett resursstarkt barn genom att tillämpa de olika stödåtgärderna som arbetet tar upp i vardagen på daghemmet. Som vidare utvecklingsförslag kan man till exempel skapa en poster utgående från arbetets resultat som kan fungera som stöd på till exempel utbildningstillfällen eller liknande för personal inom småbarnspedagogiken. Skribenterna hoppas att arbetet bidrar till ett resursförstärkande arbetssätt inom småbarnspedagogiken och att projektet Resursstarka barn har nytta av resultatet av arbetet vidare framåt i projektet. Skribenterna är nöjda med arbetet och tycker det har varit en lärorik process.

Källförteckning

- Ahonen, L. (2015). *Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa*. Tammerfors.
- Alakortes, J. (2018). *Social- emotional and behavioral development problems in 1 to 2-year- old children in northern Finland*. Uleåborg.
- Bokström, P., Feldman, I., Fängström, K., Hagström, I., Jeppsson, K., Salari, R., . . . Åberg, J. (2012). *Hand i handske - förskolan som arena för föräldrarstöd*. Uppsala.
- Brandtzaeg, I., Torsteinson, S., & Øiestad, G. (2016). *Se barnet inifrån - att arbeta med anknytning i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- BUP-föreningen, S. (den 30 maj 2003). *yumpu.com*. Hämtat från <https://www.yumpu.com/sv/document/read/20214110/barn-och-ungdomar-med-antisocialt-eller-aggressivt-utagerande> den 13 februari 2020
- Bygdås, M. (den 23. 3. 2018). Att hantera utagerande barn. Sverige.
- Davidsson, S., & Juslin, E. (2016). *Det resursstarka barnet- resursförstärkande yrkespraxis för barn under skolåldern*. Yrkehögskolan Novia.
- Edfelt, D. (2015). *Utmaningar i förskola. Att förebygga problemskapande beteende*. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Edfelt, D., Sjölund, A., Jahn, C., & Reuterswärd, M. (2019). *Tydliggörande pedagogik i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Eresund, P., & Wrangsjö, B. (2008). *Att förstå, bemöta och behandla bråkiga barn*. Studentlitteratur.
- Forsberg, C., & Wengström, Y. (2013). *Att göra systematiska litteraturstudier*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Forskningsetiska delegationen. (2012). *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Hämtat från [tenk.fi](https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf): https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf den 6 mars 2020
- Friberg, F. (2017). *Dags för uppsats. Vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*. Lund: Studentlitteratur.
- Gottberg, M.-P. (2007). *Social och emotionell träning för alla barn- en praktisk handbok för skolan, förskolan och föräldrar*. Jönköping: Brain Books AB.
- Gottberg, M.-P. (2017). *Medkänslans pedagogik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Greene, R. (2014). Kids Do Well If They Can. i R. Greene, *Lost at school* (ss. 160-167). Phi Delta Kappa International.

- Greene, R. W., & Ablon, J. S. (2013). *Att bemöta explosiva barn*. Studentlitteratur AB.
- Hedström, H. (2014). *Barn som oroar- bemötande och metoder i förskolan och förskoleklass*. Lärarförlaget.
- Heiskanen, N., Alasuutari, M., & Vehkakoski, T. (2018). Positioning children with special educational needs in early childhood education and care documents. *British Journal of Sociology of Education*, 827-843.
- Hejlskov Elvén, B., & Edfelt, D. (2017). *Beteendeproblem i förskolan. Om lågaffektivt bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Hejlskov Elvén, B., & Sjölund, A. (2018). *Hantera, utvärdera och förändra med lågaffektivt bemötande och tydliggörande pedagogik*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Holland, M. L., Malmberg, J., & Peacock, G. G. (2017). *Emotional and Behavioral Problems of Young Children*. New York: The Guilford Press.
- Hundeide, K. (2009). *Vägledande samspel i praktiken- genomförandet av ICDP-programmet*. Stockholm : ICDP 2009.
- Ivarsson, A., Eurenus , E., Lindkvist, M., & Richter Sundberg, L. (2019). *Socioemotionell förmåga hos treåringar - en befolkningsbaserad studie i Västerbottens län*. Folkhälsomyndigheten. Hämtat från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/4d44a0ce87154514bc0bfbf10e3c4be4/socioemotionell-formaga-trearingar-19002-webb.pdf> den 20 februari 2020
- JHL. (den 23 januari 2020). JHL:n kysely: Varhaiskasvatuksen ammattilaisia lyödään, purraan ja pusketaan, tilanteiden selvittäminen ontuu. Hämtat från <https://www.jhl.fi/2020/01/23/jhln-kysely-varhaiskasvatuksen-ammattilaisia-lyodaan-purraan-ja-pusketaan-tilanteiden-selvittaminen-ontuu/> den 27 januari 2020
- King, E. (2016). *Utmanande beteende i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Kirvesniemi, T., Poikolainen, J., & Honkanen, K. (2019). The Finnish day-care centre as an environment for learning social- emotional well-being. *Journal of Early Childhood Education Research*, 26-46.
- Kullberg, S. (den 18 2 2020). *Lågaffektivt bemötande – en metod för hantering av problemskapande beteende*. Hämtat från Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=YfNujWOiKlA&feature=youtu.be> den 19 april 2020
- Kumpulainen, K., Mikkola, A., Rajala, A., Hilppö, J., & Lipponen, L. (2014). Positiivisen pedagogiikan jäljillä. i L. Uusitalo-Malmivaara, *Positiivisen psykologian voima* (ss. 224-242). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Köngäs, M. (2019). *Tunneäly varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Leskisenoja, E. (2019). *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa - Toteuta käytännössä*. Keuruu: PS-Kustannus.
- Lundin, J. J. (2019). *Samspelets psykologi i förskolan*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H., & Laakso, M.-L. (2017). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa*. Hämtat från Opetushallitus: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf den 13 februari 2020
- Nordahl, T., Sorlie, M.-A., Manger, T., & Tveit, A. (2007). *Att möta beteendeproblem bland barn och unga - teoretiska och praktiska perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Nyberg, R., & Tidström, A. (2012). *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, B.-I., & Olsson, K. (2017). *Barn med utmanande beteende. Tidiga insatser i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, H., & Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Pihlaja, P., Sarlin, T., & Ristkari, T. (2015). How Do Day-Care Personnel Describe Children with Challenging Behavior? *Education Inquiry; Volume 6*, ss. 417-435.
- Pinola, A.-C., & Wallberg, H. (2015.). *Inkluderande pedagogik*. Hämtat från urplay.se: <https://urplay.se/program/190099-larlabbet-inkluderande-pedagogik> den 22 februari 2020
- Plyhm, L., Backholm, J., & Slama, S. (2018). HURTIG En konsultationsmodell för daghem - strukturerat stöd för rastlösa barn. Jyväskylä, Finlands: Niilo Mäki Institutet.
- Repo, L. (2015). *Bullying and its prevention in early childhood education*. Helsingfors: Helsingin Yliopisto.
- Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården. (2011). *Den etiska grunden för social- och hälsovården*. Hämtat från etene: <https://etene.fi/documents/1429646/1571620/Publikation+33+Den+etiska+grunden+f%C3%B6r+social-och+h%C3%A4lsov%C3%A5rden%2C+2011.pdf/3cd3621e-5301-43d7-9eeb-5f6aacf84f5e/Publikation+33+Den+etiska+grunden+f%C3%B6r+social-och+h%C3%A4lsov%C3%A5rden%2C+2011.p> den 19 april 2020
- Rintakorpi, K. (2016). Documenting with early childhood education teachers: pedagogical documentation as a tool for developing early childhood pedagogy and practises. *Early Years*, 1-14.

- Sandberg, A. (2014). *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd*. Studentlitteratur.
- Serenius-Sirve, S., Kippola-Pääkkönen, A., Martin, C., & Hietaranta, S. (2012). *En fungerande vardag - tips för hur du kan stöda barnet på ett positivt sätt*. Hämtat från Barnavårdsföreningen: https://bvif.fi/Site/Data/1637/Files/Fungerande%20vardag_kevyt.pdf den 13 februari 2020
- Siljamäki, T. (den 11 november 2019). Kasvokkain lapsuuden haavojen kanssa. *Kasvu*, ss. 16-19.
- Sjöman, M. (2018). *Peer Interaction in Preschool: Necessary, but not Sufficient. The Influence of Social Interaction on the link between Behavior Difficulties and Engagement among Children*. Jönköping.
- Skolforskningsinstitutet. (2019). *Att genom lek stödja och stimulera barns sociala förmågor- undervisning i förskolan*. Solna: Skolforskningsinstitutet.
- Socialstyrelsen. (2010). *Barn som utmanar. Barn med ADHD och andra beteendeproblem*. Västerås: Edita Västra Aros.
- Socialstyrelsen. (2020). *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har ett annat normbrytande beteende - kunskapsstöd för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Stoor-Grenner, M., & Kirves, L. (2010). *Mobbar även små barn?* Helsingfors: Folkhälsan & Mannerheims barnskyddsförbund.
- Tetzchner, S. V. (2016). *Utvecklingspsykologi*. Studentlitteratur AB.
- Ugaste, A., & Niikko, A. (2015). Identifying the problems that Finnish and Estonian teachers encounters i preschool. *European early childhood education research journal*, 432-433.
- Utbildningsstyrelsen. (2018). *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018*. Hämtat från oph.fi: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf den 6 mars 2020
- Veijalainen, J., Reunamo, J., & Alijoki, A. (2017). Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment. *Journal of Early Childhood Education Research*, 89-107.
- Williams, P., Sheridan, S., & Samuelsson, I. P. (2016). *Barngruppens storlek i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Willows, E. (den 16 februari 2020). "Min fru skulle bli jättearg om jag började skälla ut henne och använda belöningsssystem för att styra hennes beteende". Hämtat från Svenska Yle: <https://svenska.yle.fi/artikel/2020/02/16/min-fru-skulle-bli-jattearg-om-jag-borjade-skalla-ut-henne-och-anvanda> den 5 mars 2020

Väestöliitto. (den 11 februari 2013). *Ammattikasvattajan kielletyt tunteet kumpuavat resurssipulasta*. Hämtat från vaestoliitto.fi:

<https://www.vaestoliitto.fi/?x27375=2232240> den 18 mars 2020

Åberg, A., & Lenz Taguchi, H. (2018). *Lyssnandets pedagogik*. Stockholm: Liber AB.

Finlands författningssamling

Lag om småbarnspedagogik 13.7.2018/540 [Online] www.finlex.fi [hämtat: 10.3.2020]

Innehållsanalys av studier, forskningar, rapporter och artiklar

Författare, år, land	Liisa Ahonen, 2015, Finland
Namn på studien	Varhaiskasvattajan toiminta haastavissa kasvatustilanteissa
Syfte	Att studera pedagogers beteende och val i utmanande situationer med barn i behov av socioemotionellt stöd.
Metod	Etnografisk studie.
Resultat	Pedagogernas val avgjorde hur en utmanande situation framskred och påverkar starkt barnets emotionella välmående.
Inkluderad för att	Visar på hur betydande personalens interaktion med barnet är.

Författare, år, land	Laura Repo, 2015, Finland
Namn på studien	Bullying and its prevention in early childhood education
Syfte	Att studera mobbning inom daghemsmiljön för att utöka förståelse för fenomenet och kunna genomföra effektiv anti-mobbings praxis.
Metod	Frågeformulär och intervjustudie.
Resultat	Mobbning förekommer i daghemsgrupper. 12,6 % av barnen på daghemmen är involverade i mobbningen. Vanligast är exkludering ur gruppen. Barn som är i behov av särskilt stöd var betydligt oftare involverade i mobbningen än andra barn.
Inkluderad för att	Visar vad det kan finnas för risk med ett utagerande beteende.

Författare, år, land	Päivi Pihlaja, Tanja Sarlin & Terja Ristkari, 2015, Finland
Namn på studien	How do day-care personnel describe children with challenging behaviour?
Syfte	Ta reda på hur daghemspersonal beskriver utmanande beteenden på daghem.
Metod	Enkät bestående av en öppen fråga.
Resultat	Främst beskrevs uppmärksamhetsproblem, svag eller dålig social förmåga, aggressivt beteende, emotionella svårigheter och problem med lydnad och att anpassa sig till gruppen.
Inkluderad för att	Visar hur daghemspersonal upplever utmaningar med att arbeta med barn som har socioemotionella svårigheter.

Författare, år, land	Madeleine Sjöman, 2018, Sverige
Namn på studien	Peer interaction in preschool: Necessary, but not sufficient
Syfte	Få mera kunskap om engagemanget hos barn som behöver eller inte behöver stöd på grund av beteendeproblem.
Metod	Tvärsnitts- och longitudinell studie.
Resultat	Barn som har en högre hyperaktivitet har lägre engagemang i aktiviteter. De bemöttes också med lägre lyhörighet från personalen. Engagemanget påverkar barnets samspel med andra barn.
Inkluderad för att	Visar att engagemang hos barnen är viktigt för deras utveckling.

Författare, år, land	Aino Ugaste och Anneli Niikko, 2015, Finland & Estland
Namn på studien	Identifying the problems that Finnish and Estonian teachers encounter in preschool
Syfte	Ta reda på finländska och estniska daghemspersonalens tankar om de utmaningar som de möter på daghemmen.
Metod	Intervjuer.
Resultat	Utmaningarna var antalet barn i barngruppen, personalens brist på kunskap och mängden pappersarbete samt samarbetet med föräldrarna och kollegorna.
Inkluderad för att	Visar personalens förklaring på de utmaningar de möter i daghemmen. Stöder tanken om att smågrupper är bättre för barn med utagerande beteende och är således relevant för syfte.

Författare, år, land	Kati Rintakorpi, 2016, Finland
Namn på studien	Documenting with early childhood education teachers: pedagogical documentation as a tool for developing early childhood pedagogy and practices
Syfte	Att diskutera betydelsen av pedagogisk dokumentation i utvecklandet av småbarnspedagogiska verksamheten.
Metod	Fallstudie.
Resultat	Studien gav både negativa och positiva förhållningssätt till pedagogisk dokumentation. Fler än hälften av deltagarna tyckte dock att pedagogisk dokumentation är något positivt.

Inkluderad för att	Visar att pedagogisk dokumentation utgör en stor del av den pedagogiska verksamheten. Genom pedagogisk dokumentering kan man även i ett tidigt skede upptäcka möjliga särdrag hos barn.

Författare, år, land	Skolforskningsinstitutet, 2019, Sverige
Namn på studien	Att genom lek stödja och stimulera barns sociala förmågor – undervisning i förskolan
Syfte	Öka förståelse av hur förskollärare genom lek kan stöda och stimulera barns sociala förmågor.
Metod	Systematisk översikt.
Resultat	Förskollärarna kan genom olika handlingar stöda barnens sociala förmågor i leken. De olika handlingarna är genom att regissera, delta samt observera och reflektera.
Inkluderad för att	Visar att personalen genom leken kan stöda barnets sociala förmågor.

Författare, år, land	Jouni Veijalainen, Jyrki Reunamo, Alisa Alijoki, 2017, Finland
Namn på studien	Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment
Syfte	Att beskriva förhållandet mellan barns självregleringsförmåga och deras sociala, motoriska, språkliga och exekutiva kunskaper samt inläring i vardagen på finländska daghem.
Metod	Kvantitativ studie.

Resultat	Barns svårigheter med självreglering kan leda till flera svårigheter i social kompetens och anpassning i skolan.
Inkluderad för att	Visar på att barn med sämre självregleringsförmåga har svårigheter också med andra färdigheter samt behöver mer stöd från personalen än andra barn. Visar också på att de lättare blir exkluderade.

Författare, år, land	Tiina Kirvesniemi, Jaana Poikolainen, Kati Honkanen, 2019, Finland
Namn på studien	The Finnish day-care centre as an environment for learning social-emotional well-being
Syfte	Ta reda på hur personal på daghem bemöter barns socioemotionella behov i vardagliga situationer.
Metod	Datainsamling genom fotografier och dagböcker skrivna av personalen samt observationsdagböcker av forskarna.
Resultat	Personalen tränar kunskap i socioemotionella färdigheter i flera situationer där de interagerar med barnen. Det uppstår ändå flera situationer där personalen inte bemöter barnens behov. Tysta barn blir lätt osynliga.
Inkluderad för att	Visar att personalen genom interaktion i vardagliga situationer kan hjälpa barnet sätta namn på och reglera känslor.

Författare, år, land	Noora Heiskanen, Maarit Alasuutari & Tanja Vehkakoski, 2018, Finland
Namn på studien	Positioning children with special educational needs in early childhood education and care documents
Syfte	Studien undersöker hur personalen beskriver barn med särskilda behov i pedagogisk dokumentation i småbarnspedagogiken.

Metod	Diskursanalys.
Resultat	Personalen beskriver barn med särskilda behov på tre olika sätt; problematiska barn, mångfacetterade barn och lärande barn. Ett stort ansvar över att utvecklas och lära sig sätts på barnen i dokumenteringarna.
Inkluderad för att	Visa hur personalen i småbarnspedagogiken kan beskriva barn med särskilda behov i dokumentering.